

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ВІДДІЛ ОСВІТИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ВІНЬКОВЕЦЬКОЇ РАЙДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ВІНЬКОВЕЦЬКИЙ РАЙОННИЙ МЕТОДКАБІНЕТ
ДАШКОВЕЦЬКИЙ НВК

У СВІТІ ПРАВА

Уроки-тренінги з правознавства

Методичний посібник

9 КЛАС

Уклала: Козак Т. В.,

вчитель історії та правознавства

Дашківці

- 2015-

У світі права. Уроки-тренінги з правознавства. 9 клас: Методичний посібник / Уклад. Козак Т.В. – Дашківці, 2015. – 106 с.

Рецензенти :

Островський В.С. – методист Віньковецького РМК

Мальована Л.В. – завуч Дашковецького НВК

Схвалено науково-методичною радою районного методичного кабінету (протокол №4 від 16 грудня 2014 року)

Методичний посібник структурно складається із двох основних частин: теоретичної та практичної. У першій розкрито завдання, методологію, структуру уроків-тренінгів; надані основні положення щодо проведення тренінгів, алгоритм підготовки до них, а також характеристику основних методів та вправ, які доцільно використовувати під час тренінгових занять.

У другій частині посібника пропонуються орієнтовні розробки уроків-тренінгів з правознавства для учнів 9 класу. Усі теми уроків та матеріали до них підібрано відповідно до чинної програми МОН України та підручника – Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М. Правознавство (практичний курс): підручник для 9 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Генеза, 2009.

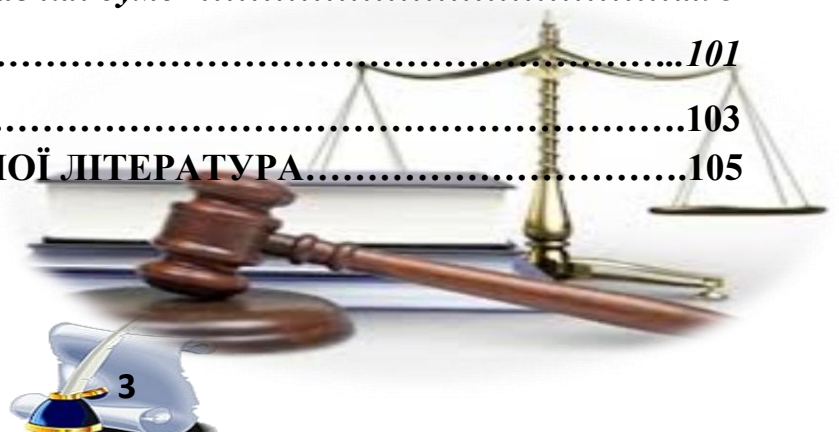
Методичний посібник підготовлений на допомогу учителям загальноосвітніх навчальних закладів.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТОДИЧНИЙ БАНК. Педагогічні засади тренінгів	6
<i>Поняття, види та характерні риси тренінгів</i>	7
<i>Підготовка та проведення тренінгу</i>	13
<i>Структура тренінгу</i>	17
<i>Основні методи для тренінгових занять</i>	22
<i>Скринька тренінгових вправ</i>	30
МАЙСТЕРНЯ ВЧИТЕЛЯ. Уроки-тренінги з правознавства. 9 клас	37
<i>Урок-тренінг №1. Що таке правила та як вони виникають</i>	38
<i>Урок-тренінг №2. Що таке закон</i>	44
<i>Урок-тренінг №3. Правомірна поведінка та правопорушення</i>	49
<i>Урок-тренінг №4. Що таке конституція</i>	57
<i>Урок-тренінг №5. Що таке права і свободи людини</i>	62
<i>Урок-тренінг №6. Право на освіту в Україні</i>	69
<i>Урок-тренінг №7. Споживачі та їхні права. Захист прав споживачів</i>	73
<i>Урок-тренінг №8. Як законодавство регулює працю неповнолітніх</i>	77
<i>Урок-тренінг №9. Кримінальний процес та його учасники</i>	82
<i>Урок-тренінг №10. Світ юридичних професій</i>	87
ДОДАТКИ	92
<i>Календарно-тематичне планування з правознавства (практичний курс) 9 клас</i>	93
<i>Літопис цікавих правознавчих думок</i>	95
<i>Цікаво знати</i>	101
ВИСНОВКИ	103
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРА	105

ВСТУП

Скажіть мені і я забуду. Покажіть мені і я запам'ятаю.

Дайте можливість обговорити і я зрозумію.

Дайте можливість навчити іншого і я досягну досконалості.

Конфуцій

Метою сучасної освіти є підготовка людини, здатної жити в надзвичайно глобалізованому і динамічно змінному світі, сприймати його змінність як суттєву складову власного способу життя. Це потребує від людини здатності до нестандартних і швидких рішень. Саме тому педагоги основну увагу мають приділяти подоланню консерватизму в підходах до навчально-виховної діяльності й наявних стереотипів учительської праці та процесу мислення в учасників процесу навчання і виховання. Тільки інноваційна за сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними законами глобалізації, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою особистістю, керується власними знаннями і переконаннями.

Сучасна освіта разом із засвоєнням базових знань має навчити того, хто вчиться, самостійно оволодівати новими знаннями та спонукати особистість до навчання впродовж усього життя. Суспільна потреба спонукає сучасну школу, її вчителів до пошуку нових педагогічних ідей і технологій, до поширення і впровадження передового педагогічного досвіду.

На сьогодні зазначеним вимогам відповідає апробована і застосована у навчанні і вихованні підростаючого покоління тренінгова система, що має до того ж науково доказову ефективність.

Тренінг – це форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з учителем. Результати тренінгу не можна зводити лише до розвитку когнітивного компоненту навчання, завдяки йому в кожного учасника формується адекватне розуміння самого

себе і корекція самооцінки, відбувається вивчення індивідуалізованих прийомів міжособистісної взаємодії для підвищення її ефективності. Феномен тренінгу насамперед у тому, що безпосередні учасники одержують таку підготовку, яка відповідає вимогам сучасного життя. Своєю ефективністю, конфіденційністю, внутрішньою відкритістю, психологічною атмосферою, індивідуальною й груповою рефлексією та іншими явищами тренінг приваблює всіх його учасників і зацікавлює тих, хто не брав у ньому участі.

Тому важливо на сьогодні впроваджувати у навчальний процес уроків у формі тренінгів. Використання уроків-тренінгів допомагає розвинути в кожного учня гнучкість мислення, навчити логічно розмірковувати, шукати нестандартні шляхи вирішення проблем, самостійно робити висновки, використовувати одержану інформацію в різних ситуаціях, об'єктивно оцінювати свої досягнення.

Методичний банк

Педагогічні засади тренінгів

ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТРЕНІНГІВ

Термін "тренінг" (з англ. train, training) має низку значень: навчання, виховання, тренування, дресирування. Тренінг – це водночас і цікаве спілкування, і захопливий процес пізнання себе та інших, і ефективна форма опанування знань, розширення досвіду, і спосіб формування вмінь та навичок.

Перші тренінгові заняття були організовані учнями К.Левіна в середині 1940-х років. Учений стверджував, що більшість ефективних змін у поведінці, настановах людей відбувається в групах. Щоб виробити нові форми поведінки, свої певні настанови, людина повинна навчитися бачити себе очима інших.

Сьогодні в літературі і практичній діяльності поняття «тренінг» трактується набагато ширше, ніж кілька років тому. Розширення меж використання терміна пов'язано зі збільшенням діапазону цілей, більш широкого, ніж розвиток компетентності у спілкуванні.

Наведемо кілька визначень. Тренінг – це:

✚ « спеціальна форма організації навчальної діяльності, що переслідує конкретні й прогнозовані цілі, які можуть бути досягнуті у відносно короткий термін»;

✚ « спосіб навчання учасників і учасниць та розвиток у них необхідних здібностей та якостей, що дозволяють досягти успіху в певному виді діяльності»;

✚ «інтенсивне навчання, що досягається спеціальними інтерактивними вправами».

✚ Ю. Ємельянов розглядає тренінг як групу методів, спрямованих на розвиток здібностей до навчання та оволодіння будь-яким складним видом діяльності.

Тренінг- це запланований процес, призначений надати або поновити знання та навички і перевірити ставлення до проблеми, ідеї, поведінку з метою їхньої зміни чи оновлення.

Простіше кажучи, тренінг - це:

- ефективна форма роботи для засвоєння знань;
- інструмент для формування умінь і навичок;
- спілкування в довірчій атмосфері і неформальній обстановці;
- пізнання себе і навколишнього світу;
- засіб перепрограмування моделі управління поведінкою та діяльністю,

що вже існує в людини.

Тренінг належить до методів активного соціального навчання як комплексного соціально-дидактичного напрямку. В основу тренінгу покладено групову взаємодію-інтерацію.

Специфічними рисами тренінгу є:

- ✓ дотримання певних принципів групової роботи;
- ✓ наявність більш-менш постійної групи (переважно від 15 до 20 осіб, що періодично збираються на зустрічі чи працюють безперервно протягом двох-п'яти днів);
- ✓ певна просторова організація (частіше за все - робота у зручному ізолюваному приміщенні, де учасники переважну частину часу сидять у колі);
- ✓ використання активних та інтерактивних методів роботи;
- ✓ моделювання та вирішення практичних завдань.
- ✓ об'єктивація суб'єктивних почуттів, емоцій, думок, знань учасників групи стосовно подій, які відбуваються в групі, вербалізована рефлексія.

Тренінги направлені на розвиток здібностей, поліпшуючих діяльність учнів. Вчать ефективно розпоряджатися своїм часом, правильно розставляти пріоритети, легко ухвалювати самостійні рішення, координувати свої дії з діяльністю однокласників.

Тренінг - це одночасно:

- ✓ процес пізнання себе та інших, який необхідно зробити цікавим і неповторним;
- ✓ неформальне, невимушене, конструктивне спілкування;
- ✓ ефективна форма опанування знаннями;

- ✓ інструмент для формування умінь і навичок;
- ✓ форма розширення власного набутого досвіду;
- ✓ спеціальна технологія, яка допомагає краще зрозуміти та усвідомити власний світ, зробити своє життя успішним;
- ✓ керівництво власними бажаннями та діями.

Під час тренінгу створюються рівні умови для всіх учасників і учасниць. Адже рівність і повага між усіма членами групи є обов'язковою умовою ефективного засвоєння нових знань і поглядів.

Тренінг формує у членів групи почуття довіри одне до одного, до тренерів, а також до нових ідей і до нової інформації.

Ефективність тренінгів полягає в тому, що учні не тільки отримують інформацію, а й мають змогу поділитися зі своїми друзями власними знаннями та прикладами з життя. Учнів зацікавлює нетрадиційне проведення уроків.

Тренінги бувають різних видів:

- ❖ комунікативні,
- ❖ особистісного росту,
- ❖ соціально-педагогічні,
- ❖ соціально-просвітницькі тощо.

Соціально-просвітницький тренінг розрахований на:

- надання інформації;
- оволодіння знаннями;
- формування умінь, знань і навичок, які сприятимуть усвідомленому вибору варіантів поведінки;
- розвиток установок, усвідомлення потреб і мотивів;
- підготовку фахівців, навчання спеціалістів, які працюють з молоддю у сфері освіти, інформаційних технологій тощо, а також підлітків-інструкторів.

Головна відмінність *просвітницького* тренінгу полягає у тому, що такий тренінг може провести педагог, який не має спеціальної психологічної (психотерапевтичної) підготовки. Головною умовою є бажання, необхідні

знання та уявлення про групову роботу. Просвітницький тренінг розвиває комунікативні навички, в процесі його проведення порушуються проблеми відповідальної поведінки. Але головною функцією такого тренінгу є інформування.

На *комунікативному* тренінгу група і груповий процес є інструментом для того, щоб учасники навчилися вільно спілкуватися з різними людьми і в різних колективах.

На тренінгу *особистісного росту* йде робота над глибинними особистісними установками учасників, спрямована на духовне зростання індивіда.

Метою тренінгу є: підвищення рівня інформованості і розширення знань учасників, розвиток комунікативної компетентності учнів, формування цінностей і життєво важливих переконань та напрацювання необхідних практичних навичок відповідальної поведінки по відношенню до свого життя та оточуючих. Для того, щоб досягти узагальненої мети, потрібно розвивати комунікативні уміння:

- ❖ уміння вступати в контакт;
- ❖ уміння ставити питання;
- ❖ уміння вести "малу розмову";
- ❖ уміння стимулювати учня до формування відстоювати власну позицію;
- ❖ уміння почути і зрозуміти те, що мав на увазі учень;
- ❖ уміння сприйняти і зрозуміти те, що учень не в змозі був висловити;
- ❖ уміння передати учню, що його почули і зрозуміли;
- ❖ уміння вирівнювати емоційне напруження у бесіді

Цілями проведення тренінгів можуть бути:

- ✚ інформування (про певні явища) та набуття учасниками тренінгу
- ✚ нових професійних навичок та умінь;

- ✚ формування навичок співпраці, засад толерантності шляхом визначення межі власної терпимості та поваги до прав і свобод інших людей;
- ✚ формування навичок аналізу першоджерел і означень;
- ✚ формування навичок логічного мислення, аналізу, вибору і презентації інформації або проблематики;
- ✚ опанування новими технологіями в професійній діяльності, сфері;
- ✚ зменшення чогось небажаного (проявів моделей соціально неприйнятної поведінки, стилю неефективного спілкування, особливостей реагування тощо);
- ✚ зміна стереотипів, поглядів на проблему, процес навчання, аби усвідомити його переваги та уроку).

Тренінгова група (клас) зазвичай включає 20-25 осіб. Така кількість дозволяє оптимально використати час та ефективно навчати учнів.

Тренінгові заняття можуть бути різної тривалості: від 45хв. До 3-х годин (2-4 академічні години, тривалістю 45 хвилин кожна) до декількох днів поспіль.

Робочі місця для учасників у приміщенні можуть бути розташовані по-різному, але доцільно уникати «аудиторного» та «шкільного» стилів. Добре, коли стільці для учасників розташовуються півколом - це сприяє створенню неформальної атмосфери, забезпечує можливість кожному бачити всіх учнів тренінгу, підкреслює рівнозначність позицій усіх учнів. Це сприяє створенню атмосфери відкритості, настрою, розвитку довіри, уваги, пізнавального та особистісного інтересу, сприймання учасників одного до одного.

Тренінг проводить тренер (вчитель), котрий спілкується з учнями «на рівних», тобто є таким самим учасником тренінгової групи (класу), як і інші учасники. Тренер (вчитель) одночасно є й каталізатором усіх процесів, які відбуваються в групі, «керманічем» групи на шляху до досягнення

визначеної мети тренінгу та повинен розуміти настрій кожного учня та відрізняється від інших учасників тим, що:

- володіє інформацією щодо означеної теми;
- знає методику проведення тренінгових занять;
- володіє навичками ведення тренінгової групи (регулює групові процеси, знає, як зацікавити учнів, зняти напруження, спрямувати клас на конструктивне розв'язання проблеми тощо);
- постійно підвищує свій тренерський потенціал;
- знає методи оцінювання результатів тренінгу і вміє їх застосовувати;
- знає про відстрочені результати впливу тренінгу, як очікувані, так і неочікувані.

Уроки-тренінги забезпечують підвищення комунікативного аспекту навчання, абстрактне мислення, логічне мислення учнів. Процес закріплення, повторення, узагальнення знань стає більш творчим, обдуманим. Уроки-тренінги дозволяють розвиватися учням у діяльності, навчають дітей прагнути здобувати знання, порівнювати, класифікувати, вільно висловлювати думки.

Тренінги можуть використовуватися на різних етапах навчання: при вивченні нового матеріалу, при закріпленні знань тощо.

ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГУ

Чим більше часу витрачено на підготовку тренінгу, тим ефективнішим буде процес навчання, тим більш змістовною і корисною виявиться надана учасникам інформація. Готуватися до проведення тренінгу доцільно у три послідовні етапи :

- I. Визначити зміст роботи.
- II. Скласти загальний план проведення занять.
- III. Детально опрацювати процес ведення тренінгу відповідно до його структури (передбачити, які дії, вправи, рухавки виконуватимуться у відповідній частині заняття).

Перший етап підготовки - опрацювання змісту тренінгу. Щоб реально вплинути на свідомість і поведінку учнів, зміст тренінгу повинен:

- бути максимально наближеним до потреб і проблем учасників;
- враховувати рівень їхнього розвитку;
- орієнтуватися на формування цінностей, знань, умінь, навичок, які є основою поведінки;
- розглядати делікатні теми не ізольовано, а в контексті інших важливих проблем.

Скласти чітке уявлення щодо змісту майбутнього тренінгу допомагає тренеру опрацювання семи важливих питань, які спочатку можна зафіксувати на чернетках.

- По-перше, слід записати мету тренінгу, тобто те, чого хоче досягти тренер за підсумками всієї роботи, враховуючи потреби учасників.

- По-друге, слід уявляти попередній досвід та рівень знань учасників тренінгу. Це дає можливість не лише дати учасникам нову для них інформацію, а й передбачити можливе зіткнення поглядів, яке створюватиме доцільну напругу, що слугуватиме розвитку групової динаміки

- По-третє, слід чітко уявляти очікувані результати тренінгу, тобто те, що учасники мають усвідомити або чому навчитися в ході роботи. Тренер коротко занотовує, що зміниться для учасників після проведення тренінгу, формулюючи свої записи так, щоб зрозуміти потенціал для змін.

- По-четверте, слід визначити, яким має бути зміст тренінгу, який викладатиметься на тренінгах з тієї чи іншої тематики тобто про що учасникам необхідно дізнатися в процесі навчання. Тренер має опанувати ці матеріали в повному обсязі, але, плануючи конкретний тренінг, він матиме проблему відбору змістовних матеріалів. Адже їх обсяг досить значний, і обмеження часу тренінгу зазвичай робить неможливим надання всієї відомої інформації. Тому, розробляючи записи щодо змісту певного тренінгу, тренеру доцільно керуватися добрим правилом: запитати себе, про що слухачам абсолютно необхідно дізнатися у зв'язку з даною темою; що було б корисним, але не абсолютно необхідним; про що учасникам було б бажано дізнатися, якби часу було вдосталь. Розподіливши згідно з цим принципом зміст книжок з кожної теми на три блоки, тренер розробляє змістовні матеріали до конкретного тренінгу, і використовує їх залежно від ліміту часу, який виявиться на практиці.

- Отже, по-п'яте, потрібно точно знати тривалість тренінгового курсу. Знання відведеного часу допомагає визначити пріоритети матеріалів змісту тренінгу, певною мірою визначає методи навчання (різні методи потребують різного часу), дає можливість раціонально спланувати тренінг, забезпечуючи достатньо часу на інтелектуальні й рухові вправи, викладання змісту, обговорення роботи, запитання учасників тощо.

- Шосте, що необхідно зафіксувати тренеру, готуючись до роботи, - це методи, які застосовуватимуться в ході навчання. Вибір тренером тренінгових методів, технік і технологій їх застосування в кожному конкретному випадку залежатиме з від часових меж, змісту матеріалів, рівня підготовки й характеру взаємин у аудиторії, технічних умов приміщення та обладнання, наявності та якості наочних матеріалів - загалом багатьох чинників, знання й уміння враховувати та ефективно використовувати, які становить невід'ємну частину майстерності тренера.

- Насамкінець тренеру слід уважно ознайомитися з майбутнім місцем проведення тренінгу: передбачити, як можна змінити розташування столів та стільців; де зможуть працювати малі групи; де можна організувати короткі

перерви; визначити розташування точок електроживлення апаратури, потребу у електроподовжувачах; рівень шуму у приміщенні, можливості регулювання температури й чистоти повітря тощо - загалом вирішити низку технічних і господарських питань, від яких суттєво залежить успіх тренінгу.

Другий етап підготовки - розробка плану проведення занять. План заняття – це документ, який містить інформацію, потрібну тренеру для проведення тренінгу, посібник і ресурсний матеріал, який дає змогу раціонально й організовано провести заняття. Такий план може мати різні форми (таблиця, перелік послідовних дій, схема тощо), але принципово те (і це слід добре засвоїти майбутньому тренеру), що план тренінгу слід скласти обов'язково. Природно, це не означає, що тренінг пройде повністю так, як було заплановано, проте план допоможе тренеру дотримуватися основних питань, які мають бути опрацьовані в ході роботи групи, інакше неможливо досягти поставленої мети тренінгу. Під час тренінгу неодмінно виникає багато побічних тем для обговорення, і кожна з них виявляється більш чи менш привабливою для учасників. Проте їх опрацювання слугуватиме іншим цілям. Тим часом термін заняття спливатиме, й обов'язкові питання можуть залишитися не розглянутими. Тож саме завчасно складений план допоможе дотримуватися обраної теми, дістатися бажаної мети, подати доречний матеріал повністю, у логічній послідовності.

Планування тренінгу - це творчий процес, який потребує чимало часу. Але це надзвичайно корисна робота - у процесі її виконання усвідомлюються нез'ясовані питання, додаються нові, розкриваються перспективи підвищення ефективності тренінгу, які не були відомі раніше. Незалежно від обраної форми, план тренінгу повинен містити певну обов'язкову інформацію:

- назва тренінгу;
- мета тренінгу;
- очікувані результати;
- характеристика групи учасників;
- основні навчальні методи, які передбачається використати;

- роздаткові матеріали (книги, посібники, тексти, таблиці, плакати, тощо);
- наочні аудиторні матеріали (малюнки, таблиці, плакати, тощо);
- технічне обладнання та апаратура;
- особливі умови (якщо потрібно) проведення тренінгу.

Третій етап підготовки - детальне опрацювання процесу ведення тренінгу відповідно до його структури. Як уже згадувалося раніше, тренінг має досить чітку структуру, частини якої мають визначене змістовне наповнення і рекомендовані часові межі.

Можливий алгоритм підготовки до проведення уроку-тренінгу:

- визначення доцільності використання інтерактивних прийомів саме на цьому уроці;
- ретельний відбір та аналіз навчального матеріалу, у тому числі й додаткового (тести, приклади, ситуації, завдання для груп тощо); важливим є матеріали у форматі, що легко читається: небагато тексту; наявність чітких схем замість деяких текстових блоків; малюнки; можливість робити помітки у цих матеріалах;
- планування уроку - етапи, хронометраж, орієнтовний поділ на групи, ролі учасників, запитання та можливі відповіді;
- вироблення критеріїв оцінювання ефективності роботи груп, заняття;
- мотивація навчальної діяльності шляхом створення проблемної ситуації, наведення цікавих фактів тощо;
- забезпечення розуміння учнями змісту їхньої діяльності та формування очікуваних результатів під час оголошення, представлення теми;
- надання учням необхідної інформації для виконання практичних завдань за мінімально короткий час;
- забезпечення засвоєння навчального матеріалу учнями шляхом інтерактивної вправи (на вибір учителя);
- рефлексія (підбиття підсумків) у різних формах - індивідуальна робота, робота в парах, групах, дискусія, у вигляді малюнків, схем, графіків тощо.

СТРУКТУРА ТРЕНІНГУ

Проведення тренінгу відбувається за чітко визначеною структурою.

Структура тренінгу

Частина тренінгу	Етап частини тренінгу	Рекомендована тривалість етапів, %
<i>Вступна</i>	Вступ	5
	Знайомство	5
	Правила	5
	Очікування	5
<i>Основна</i>	Оцінка рівня проінформованості про проблему	5
	Актуалізація проблеми	10-30
	Пошук шляхів розв'язання проблеми, отримання інформації	20-40
	Розвиток практичних навичок	20-60
<i>Заклучна</i>	Рефлексія та завершення роботи	5

Відповідні частини щоденних тренінгових занять включають певні компоненти/вправи, які в ході тренінгу набувають статусу ритуальних: вступ, правила, знайомство, очікування, інформаційні включення, рухавки, оцінка-аналіз, прощання.

Вступна частина тренінгу. Для неї найбільш характерними компонентами є власне вступ, правила, знайомство та очікування.

Вступ включає:

- створення сприятливого психологічного клімату;
- повідомлення теми тренінгу;
- ознайомлення учасників із методичними та організаційними особливостями роботи на тренінгу.

Правила групової роботи передбачають, що:

- основні правила пропонує тренер;
- правила записуються на великому аркуші паперу і розташовуються на видному місці;

- після написання кожного правила (або всіх разом) важливо, щоб кожний учасник погодився з цим (для цього тренер використовує доречні формулювання на кшталт: «Правило приймається? Приймається! Дякую»).
- у випадку порушення правил, тренер або учасники групи нагадують порушнику про це, посилаючись на перелік. У цьому випадку доречно ще раз наголосити на значенні дотримання даного правила;
- правила приймаються на початку роботи, при цьому форма презентації правил може постійно змінюватися (напис на аркуші паперу; зображення малюнком, піктограмою; пантомімічна сценка, розіграна індивідуально, у парі або групою учасників тощо);
- спільно складені та прийняті правила сприяють уникненню ситуації примусу і створюють атмосферу добровільності та спільних дій.

ОРІЄНТОВНІ ПРАВИЛА РОБОТИ ПІД ЧАС ТРЕНІНГІВ

- ✓ Бути активним
- ✓ Говорити від себе
- ✓ Бути відвертим і відкритим
- ✓ Бути толерантним
- ✓ Дотримуватися відведеного часу
- ✓ Співчуваємо
- ✓ Жартуємо
- ✓ Аналізуємо
- ✓ Позитивно налаштовані
- ✓ Випромінюємо впевненість
- ✓ Дослухаємось
- ✓ Слухаємо і чуємо
- ✓ Навчаємося разом
- ✓ Навчаємося з натхненням
- ✓ Радіємо успіхам
- ✓ Не критикуємо
- ✓ Гендерно рівні
- ✓ Тут і зараз
- ✓ Доброзичливі
- ✓ Правило піднятої руки
- ✓ Пунктуальні
- ✓ Говоримо по черзі

Знайомство - це процедура, у ході якої учасники знайомляться один з одним, придивляються один до одного. Тренер перший вітається з групою. Під час спілкування один з одним часто використовуються бейджики, на

яких кожен учасник записує своє ім'я так, як би він хотів, щоб до нього зверталися. Це допомагає створити відповідний комфортний психологічний клімат у групі.

Очікування. Для успішності тренінгу важливо знати, навіщо люди прийшли на тренінг і які знання з тематики тренінгу вони вже мають. Висловлювання учасників щодо їх очікувань від навчання допоможуть правильно спрямувати роботу групи. Тож перед початком роботи тренер та група повинні домовитися щодо бажаного результату спільної роботи.

Основна частина. Вона складається з послідовних блоків (підчастин), які спрямовані на визначення проблеми, котрій присвячений тренінг; пошук шляхів її розв'язання; розвиток практичних навичок, потрібних для цього. Зокрема:

а) блок визначення та актуалізації проблеми спрямований на якомога чіткіше з'ясування проблеми, яку повинна вирішити група, міру її важливості для кожного учасника. Він також слугує введенню учасників у коло понять та термінів теми заняття, допомагає виявити причини актуальності обраної тематики тренінгу та наслідки запровадженого навчання для кожного члена групи. Щоб не повторювати добре відому учасникам інформацію, тренер має з'ясувати, що вони знають стосовно проблеми. Для цього він може задавати групі запитання, використовувати анкети, вікторини. Ще один спосіб дізнатися і про пробіли в знаннях учасників - запропонувати їм написати анонімно на аркуші паперу запитання тренеру з теми тренінгу. Відповіді на ці запитання учасників можуть скласти основний обсяг інформаційного блоку. Актуалізацію можна провести:

- за допомогою запитань: «Що для вас значить...», «Що ви відчуваєте, коли чуєте слово...», «Ви чи ваші знайомі стикалися з...», «Що ви почували, коли...» та ін.;

- доручивши учасникам, виконуючи завдання парами, розповісти якусь історію, що відбулася з ними чи їхніми знайомими, пов'язану з темою тренінгу, та поділитися враженнями, що виникали у них під час

розповіді;

- за допомогою ігор і групових вправ.

б) блок пошуку шляхів розв'язання проблеми та надання необхідної для цього інформації включає вправи/методи розробки планів конкретних дій для вирішення поставлених завдань, необхідних для розв'язання проблеми тренінгу; стимулювання індивідуального пошуку кожним учасником власних шляхів розв'язання цієї проблеми; надання учасникам необхідної інформації з проблеми (для чого використовуються доречні інформаційні включення); Інформаційний блок треба розбити на кілька логічно завершених частин, розподілених по всьому тренінгу. Задача тренера так викласти інформацію, щоб її було почуто і усвідомлено. Крім красномовства, тренер має використовувати наочні матеріали, дискусії, рольові ігри.

в) блок розвитку практичних навичок особливо важливий у тому разі, коли така робота включена в завдання тренінгу (формування нових практичних навичок певних дій або зміна відповідних старих стереотипів). Тоді, зрозуміло, опануванню навичками слід приділити достатньо уваги й часу. Але, оскільки й цей блок у кінцевому підсумку має на меті розв'язання основної проблеми тренінгу (в даному разі шляхом розвитку навичок), то його корисно застосовувати й тоді, коли завданнями тренінгу окремо не передбачено спеціальне опанування тими чи іншими навичками. Поряд з тим, метою будь-якого просвітницького тренінгу є формування в учасників таких навичок:

1. Комунікативних - напрацьовуються під час усього тренінгу за допомогою спеціальних ігор і вправ.

2. Навичок прийняття рішень. - Для розвитку цих навичок тренер може використовувати: «мозкові штурми»; обговорення однієї проблеми всією групою; ігри, спрямовані на усвідомлення та вирішення проблеми; алгоритм прийняття рішення.

3. Навичок зміни стратегії поведінки. Ця навичка допомагає людині:

- гнучко реагувати в будь-якій ситуації;

- краще пристосовуватися до оточення;
- швидше знаходити вихід із складних ситуацій;
- реалізовувати свої плани і досягати мети.

Завершальна частина. Щоденно тренінгові заняття завершуються спеціальними вправам, які входять до ритуалу прощання. Передусім прощання оцінка - аналіз заняття. Мета такої оцінки - перевірити ефективність навчання, передусім установити, що з виконаного на заняттях було корисним для учасників, допомогло їм змінити деякі погляди, можливо й поведінку. Оцінка сприяє самоаналізу учасників процесу, стимулює народження нових ідей, допомагає зрозуміти, наскільки учасники досягли поставленої мети, допомагає коригувати плани наступних занять. Найбільш зручний спосіб оцінки - анкетування учасників тренінгу.

Важливою частиною будь-якого тренінгу є рухові вправи. Окрім того, що вони активізують психофізіологічні процеси організму, підвищують увагу учасників, сприяють створенню невимушеної довірливої атмосфери тренінгу, певні рухавки демонструють людям форми й методи фізичної активності, які варто застосовувати в житті постійно.

Рухові вправи можуть виконуватися в різних формах - у парах; усіма учасниками групи, які стоять колом; усіма учасниками групи, які хаотично пересуваються в приміщенні тощо. Основне завдання тренера щодо рухавок - дати учасникам чітку інструкцію та стежити за дотриманням умов безпеки під час виконання вправ.

ОСНОВНІ МЕТОДИ ДЛЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ

Люди навчаються по-різному: дехто краще засвоює матеріал, коли читає його, дехто - коли слухає, а дехто - у процесі практичних занять. Тренер, який подає матеріали в різний спосіб (урізноманітнює форми й методи навчання), має більші можливості забезпечити потреби аудиторії й закріпити вивчене.

Тренінг і традиційні форми навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більш орієнтоване на правильну відповідь, і за своєю сутністю, є формою передавання інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг, перш за все, орієнтований на запитання та пошук. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання ініціалізують весь потенціал учнів: рівень та обсяг їх видів компетентностей, самостійність, здатність до прийняття рішень, до взаємодії тощо.

Тренінг як форма педагогічного впливу передусім передбачає використання активних методів групової роботи. Саме тому вони дуже подобаються дітям і створюють у них відчуття свята, хоча під час тренінгу можна навчитися і збагнути набагато більше, ніж під час класичного уроку.

Метод тренінгу - це те, в який спосіб організовано навчання, як відбувається процес засвоєння змісту тренінгу.

Обираючи метод викладання, слід урахувувати: рівень знань учасників з даної теми; якими навчальними засобами підкріпити матеріал, що викладається; розміри групи (інтерактивні форми ефективніші за меншої кількості учасників); ресурси, у тому числі часу й простору (розподіл на малі групи потребує більше часу і простору, ніж робота всією групою); умови приміщення (фіксоване розташування робочих місць ускладнює пересування й зміну конфігурації).

Для проведення уроків-тренінгів досить доречним і результативним є застосування інтерактивних методів навчання. Вони включають велику кількість новітніх ідей у проведенні тематичних занять, що можна використовувати під час уроків-тренінгів. Ці заняття можуть включати в себе кілька особистісно зорієнтованих підходів для фронтального та

групового втілення. Нетрадиційні методи стимулюють активну пізнавальну позицію слухачів, спонукають їх до взаємодії, взаємонавчання.

Найвідомішими на сучасному етапі є такі методи, які використовуються під час проведення уроків-тренінгів:

1) робота в малих групах; 2) робота в парах; 3) робота в колі; 4) презентація; 5) «криголами»; 6) індивідуальна робота; 7) «акваріум»; 8) рольова гра; 9) обговорення; 10) «мозковий штурм»; 11) анкетування; 12) аналіз ситуацій; 13) міні-лекції; 14) «коло ідей»; 15) «карусель», 16) «кола на воді»; 17) «мікрофон»; 18) «навчаючи - учусь»; 19) дискусії; 20) виконання проектів тощо.

Наведемо коротку характеристику даних методів.

«Робота в малих групах»

На відміну від занять у складі всієї групи, коли люди є переважно пасивними одержувачами інформації, заняття в малих групах передбачає активність учасників, їхню жваву взаємодію одного з одним, вироблення ними власних ідей та виявлення творчості в інших формах. У процесі роботи у складі малих груп доцільно мати двох тренерів: вони зможуть приділити більше часу, допомагаючи кожній групі, і вносять у процес різні особисті якості та досвід, збагачуючи матеріал, який викладають.

Метод малих груп зручний у застосуванні, коли учасникам потрібно:

- познайомитися один з одним;
- переглянути матеріал, представлений на лекції;
- розв'язати завдання, поставлені тренером;
- спланувати, як представити інформацію у формі рольової гри;
- відпочити, навчитися взаємодіяти, адаптуватися серед незнайомих людей.

Існує чимало способів організації малих груп, кількість людей у яких, зазвичай, коливається від двох до восьми. Спосіб формування груп залежатиме від виду роботи, якою вони мають займатися.

Можливі способи формування малих груп.:

- 8 учнів: розрахуватись від 1 до 8.
- 7 учнів: назви кольорів веселки.
- Роздати різні геометричні фігури, а потім зібрати їх у групи.
- «Білки, жолуді, горіхи».
- «Назви квітів, тварин».
- Розрізати листівки, а потім з частин скласти цілі листівки.

«Міні-лекції»

Зазвичай міні-лекції не перебільшують 10-15 хв. і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до багатьох людей одночасно; розповісти, як виконувати певні дії, що їх згодом опановуватимуть самі учасники в ході практичних вправ; підсумувати результати роботи малих груп для всієї аудиторії. Міні-лекції часто застосовуються як частини цілісної теми, яку не бажано викладати повноформатною лекцією, аби не втомлювати аудиторію. Тоді інформація надається по черзі кількома окремими сегментами (міні-лекціями), між якими застосовуються інші форми й методи навчання: періоди запитань - відповідей, вправи на перевірку засвоєння матеріалу, рухавки, робота в складі малих груп тощо.

«Презентації»

Презентації спрямовані на надання нових результатів, нової інформації з конкретного, досить вузького, практичного аспекту теми, яка є предметом навчання. Успішна презентація вимагає від того, хто її проводить:

- заздалегідь потренуватися у проведенні презентації, аби виглядати й почувати себе впевнено;
- заздалегідь організувати всі необхідні умови для проведення презентації (підготувати робоче місце, засоби наочності - плакати, слайди, демонстраційну апаратуру тощо);
- у ході роботи періодично запитувати аудиторію щодо зрозумілості нової інформації, підтримувати постійний зворотний зв'язок;
- виявляти гнучкість, бути готовим до непередбачуваних обставин, адже презентована нова інформація для когось може виявитися такою, що заперечує його усталеним поглядам.

Презентації можуть бути і колективними.

«Аналіз ситуаційних вправ»

Ситуаційна вправа - це реальна ситуація, представлена групі для аналізу. Вона може бути запозичена з досвіду тренера, колег, з літературних описів, свідчень очевидців. Тренер також може сам описати реальну історію, яка мала місце в житті. За допомогою цього методу можна проводити аналіз реальних ситуацій, визначати в них ключові проблемні питання, формулювати ідеї щодо можливого розв'язання таких ситуацій. Але слід пам'ятати, що застосування методу ситуаційних вправ потребуватиме від тренера значних витрат часу на підготовку, тим більших, чим складніше аналізована ситуація.

«Рольова гра»

Це ефективна навчальна методика, яка має бути добре продумана й організована, щоб забезпечити позитивний вплив. За допомогою рольової гри можна:

- набути досвіду використання певних навичок в ігровій ситуації;
- проаналізувати альтернативні способи дій, ідеї, запропоновані для виконання завдання гри, зміни ситуації на краще;
- відпрацювати на практиці певні види поведінки в безпечному середовищі перед тим, як розпочати їх застосування в реальному житті;
- набути впевненості у своїх силах під час практичних дій або репетиції певної події;
- закріпити засвоєний матеріал шляхом забезпечення зворотного зв'язку;
- додати до навчального процесу елемент розваги.

«Коло знань»

Учасники тренінгу повинні об'єднатися в групи. Кожна група одержить картку з інформацією. Після прочитання інформації тренер або учасники групи вибирають волонтера, що йде із цією інформацією в інші групи.

«Коло ідей»

Метою технології є залучення всіх до обговорення проблеми. Порядок проведення: учитель ставить дискусійне питання та пропонує обговорити

його в малих групах; після того як вичерпався час на обговорення, кожна група представляє всього один аспект проблеми, яку обговорювали; групи висловлюються по черзі, доки не буде вичерпано всі відповіді; під час обговорення теми на дошці складається список зазначених ідей; коли всі ідеї про вирішення проблеми висловлені, можна звернутись до розгляду проблеми в цілому. Потім підбиваються підсумки.

«Акваріум»

Такий вид діяльності на уроці допоможе вдосконалити навички роботи в малих групах. Після того як учитель об'єднав учнів у дві-чотири групи та запропонував завдання для виконання та необхідну інформацію, одна з груп сідає в центр класу та утворює своє маленьке коло. Учні цієї групи починають обговорювати запропоновану вчителем проблему. Групі, що працює, для виконання завдання необхідно прочитати вголос ситуацію та обговорити її у групі, використовуючи метод дискусії. Усі інші учні класу мають тільки слухати. Після закінчення 3-5-ти хвилин група займає свої місця, а клас обговорює, чи була думка аргументованою.

«Крісло автора»

Даний метод несе в собі реалізацію підвищення самооцінки учнів. Вона виконується в такий спосіб: учитель поступається місцем педагога у класі на користь учня, який іде виголошувати доповідь (реферат, замітку та ін.). Учень, перебуваючи на місці педагога, відчуває себе достойним високої посади. Це підвищує не тільки самооцінку, а й бажання покращувати свої знання.

«Мозковий штурм» або атака

Метод полягає у вирішенні проблеми та виробленні певної ідеї за обмежений час (10-15 хвилин). Обрати керівників груп шляхом проведення бліцтурніру (5-6 запитань із теми уроку), решта учасників формується за вибором учнів. 5-6 осіб (оптимальна кількість дітей у групах) розміщуються навколо стола. Лідер групи отримує та оголошує тему для обговорення та пропонує протягом хвилини по черзі висловити свої думки. Секретар фіксує ідеї. Головне - кількість ідей. Мають право на існування й абсурдні, на

перший погляд, думки. Не допускати критики. Можливе запозичення чужих ідей з метою їх удосконалення. Важливо при обговоренні довести правильність своєї думки, а також бажано дійти спільного висновку. Ідеї груп записуються на дошці. У процесі обговорення обґрунтовується остаточний вибір. Рефлексія: «Ця ідея допоможе нам...», «Ми дійшли думки, що...», «У ході обговорення я зацікавився...».

Вид роботи активізує інтелектуальні здібності дітей, розвиває фантазію, виробляє вміння толерантно ставитись до чужих думок. Ця діяльність потребує певної підготовки класу. Доцільно використовувати у старших класах.

«Навчаючи – учусь»

Суть прийому полягає в тому, що кожен учень може передати свої знання іншим дітям та отримати від однокласників нову для себе інформацію у процесі спілкування.

Кожна група має певний обсяг інформації, розділеної на частини та записаної на окремих індивідуальних аркушах. За певний час діти повинні засвоїти свою частину інформації та поділитися з іншим учасником групи. Спілкуватись потрібно тільки з одним учасником. Таким чином, усі діти у групі засвоюють певну суму знань. Потім групи обмінюються делегатами, які навчають дітей іншої групи того, що вивчили самі. Прийом виявився дуже ефективним при узагальненні матеріалу з обраної теми, закріпленні та повторенні вивченого. Стимулює в учнів бажання до навчальної діяльності, створює ситуацію успіху.

Рефлексія: «Я дізнався багато нового завдяки тому, що...».

«Мікрофон»

Цей прийом може використовуватись як у груповій, так і у фронтальній роботі з учнями, може стати частиною інших інтерактивних прийомів («Мозкова атака», «Акваріум» тощо). Полягає у вільному висловлюванні ідей, думок або відповідей на запитання. Діти повинні дотримуватись певних правил: висловлюватись по черзі й тільки в символічний (іграшковий) мікрофон, не перебивати та не критикувати інших. Даний вид роботи

дозволяє виховувати в учнів уміння вислуховувати інших, бажання ділитися своїми думками.

Рефлексія: «Коли я висловлювався в мікрофон, я ...».

«Кола на воді»

Привертає увагу учнів, зацікавлює дидактична гра "Кола на воді". Діти вибирають довільне слово. Воно записується на дошці стовпчиком. На ці букви добираються нові слова, до слів - речення. На основі отриманих результатів складають оповідання, казку, веселу історію, вірш.

С - сніжок - настав ранок, прокинулася сніжинка;

Т - танок - закружляла у веселому танку;

І - іній - іній вкрив усе навкруги;

Н - небо - небо посилало сонячне проміння;

А - акація - сніжинка сіла на акацію перепочити.

В - вечір. Непомітно надійшов вечір.

І - іскорка. На небі засяяла перша іскорка вечірньої зорі

Т - тиша. Навкруги стояла прозора тиша.

Е - екзотичні. Деревя виднілися екзотичними силуетами.

Р - річка. Красуня-річка несла свої води у далечінь.

Такі вправи розвивають мовлення, допомагають в написанні яскравих оповідань про навколишній світ, вчать фантазувати, розвивають уяву.

«Мозаїка»

Ця технологія використовується для створення на уроці ситуації, яка дає змогу учням працювати разом для засвоєння великої кількості інформації за короткий проміжок часу. Для виконання такої вправи учні поділяються на експертні групи, які отримують завдання для експертизи. Працюючи з додатковою літературою чи іншими джерелами інформації, члени групи складають блок-схеми експертної оцінки. Після завершення роботи утворюються консультаційні групи, до яких входять по кілька учнів з кожної експертної групи. Діти обмінюються результатами експертиз, аналізують матеріал у цілому, занотовують необхідну інформацію, а після

завершення роботи повертаються до своїх експертних груп, де остаточно узагальнюють весь матеріал.

«Карусель»

Це варіант кооперативного навчання, при якому одночасно залучаються в роботу всі учасники навчального процесу. При цьому відбувається активне спілкування та обговорення проблеми між усіма учнями класу. Цю технологію варто застосовувати для:

- Збирання інформації з будь-якої теми;
- Інтенсивної перевірки обсягу та глибини знань;
- Розвитку вміння аргументувати свою позицію.

Клас об'єднується у кілька бригад (залежить від кількості проблем, що будуть вирішуватися). Кожна з них обирає бригадира, який відповідає за збір інформації. Групи отримують завдання, обговорюють його та занотовують на аркуші паперу основні тези (до 3 хв.). Після запису інформації аркуші передаються за годинниковою стрілкою від однієї групи до іншої. Кожна команда знайомиться із записаними фактами та при необхідності доповнює своїми. Коли „карусель” робить один оберт, бригада узагальнює матеріали та звітує з певної проблеми.

«Сенкан»

Сенкан (з фр. «п'ять») — вірш, написаний відповідно до правил: 1) перший рядок — поняття, якому присвячений вірш, зазвичай іменник; 2) другий рядок — два прикметники, що визначають цей іменник і описують ваше ставлення до нього; 3) третій рядок — три дієслова, які показують, що робить поняття або що з ним відбувається; 4) четвертий рядок — фраза з чотирьох слів, що передає ваше ставлення до поняття (може бути у формі запитання-звернення); 5) п'ятий рядок — одне-два слова, через які людина висловлює свої почуття, асоціації, пов'язані з поняттям; синонім до першого слова.

СКРИНЬКА ТРЕНІНГОВИХ ВПРАВ

Тренер використовує вправи для досягнення найрізноманітніших цілей - наприклад, для знайомства учасників тренінгу, заохочення слухачів до відвертого спілкування, для визначення очікувань від тренінгового заняття, для підбиття підсумків; вирішення специфічних навчальних завдань щодо закріплення тренінгового матеріалу та вироблення потрібних навичок тощо. Вдало підібрані вправи роблять тренінг приємним і цікавим створюють атмосферу дружнього до учасників середовища навчання .

Нижче представлені найбільш поширені вправи, які неодноразово довели свою ефективність у практичній роботі.

ВПРАВИ ДЛЯ СПРИЯННЯ ЗНАЙОМСТВУ УЧАСНИКІВ

"Риси імені"

Пропонується записати на листочку своє ім'я в стовпчик і навпроти кожної літери – слово, яке починається з неї і характеризує вас з найкращого боку.

Наприклад, ОЛЕНА:

О – особлива

Л – лагідна

Е – енергійна

Н – надійна

А – активна

"Особистий момент"

Мета - сприяти знайомству за допомогою використання звичайних особистих речей учасників. Учасники розміщуються на стільцях по колу. Тренер пропонує кожному знайти себе будь-яку річ (на тілі, у кишені, гаманці, сумці тощо), яку участі вважає унікальною для інших, але звичною для себе, та розповісти групі історію цієї речі. Один член групи (або сам тренер) починає вправу, далі по черзі її продовжують усі учасники. Модифікований варіант цієї вправи: перший учасник бере в руки якусь власну річ і ні її імені розповідає про себе (наприклад, "я - олівець Тетяни, знаю її дуже давно, але можу розповісти про неї таке..."). Далі так само, по

черзі, від імені будь-яких особистих речей розповідають про себе інші учасники групи.

«Прядіння пряжі»

Матеріали - клубок довгої мотузки, килим на підлогу. Особливі вимоги до приміщення - достатність простору для розташування учасників по колу на підлозі. Процедура: учасники групи сидять на підлозі на килимі за колом, у центрі якого лежить клубок мотузки. Тренер пропонує уявити, що група разом зараз прядтиме пряжу. Перший учасник бере клубок, перебирає кінець пальцями, імітуючи прядіння, і одночасно розповідає про себе. За сигналом тренера кінець мотузки передається сусіду, той розповідає щось про себе, і так далі, доки коло замкнеться.

"Історія імені"

Всі присутні по колу називають своє ім'я та коротко розповідають історію свого імені.

"Історія з дитинства"

Всі присутні по колу передають камінець, і людина, яка його отримує називає своє, ім'я і розповідає спогад з дитинства, пов'язаний з природою.

"Я хочу вам представити..."

Група об'єднується в пари. В парі кожен і кожна розповідають про себе протягом 3-5 хвилин. Після цього презентують своїх сусідів у загальному колі.

"Я - через десять років"

Всі присутні по колу називають своє ім'я і презентують свою діяльність, організацію, захоплення... через 10 років.

«Чим ми схожі»

Процедура: учасники сидять на стільцях по колу. Тренер запрошує в центр кола одного з учасників, підкреслюючи його подібність до себе за якоюсь більш чи менш узагальненою ознакою (наприклад, "Надіє, вийди, будь ласка, до мене, тому що у нас із тобою однаковий колір волосся", "Іване, вийди, будь ласка, до мене, тому що ми обидва є жителями Землі" тощо). Означений учасник виходить у центр кола своєю чергою запрошує вийти наступного

учасника, схожість із яким називає. Вправа триває, поки всі члени групи опиняться разом у центрі кола. Тренер підкреслює, що всі учасники подібні, тобто вони є гурт.

"Інтерв'ю"

Всі учасники стоять по колу. Тренер пропонує кожному обрати незнайомого партнера (або, якщо всі незнайомі і вагаються обрати пару, проводить вправу "розрахунок на перший-другий"). Учасники по черзі беруть один у одного інтерв'ю з метою дізнатися про іншого щонайменше три будь-яких факти. Далі кожний учасник пари по черзі представляє іншого учасника всій групі і розповідає, про що зміг дізнатися.

«Снігова куля»

Перший учень називає своє ім'я, другий – ім'я першого, потім своє, третій - ім'я першого, другого, потім своє і т.д.

«Риси характеру»

Розповісти коротко про ту якість людського характеру, яку ви цінуєте понад усе, не називаючи її. Всі повинні відгадати: "Як вам здається, про яку рису характеру йде розповідь?"

«Компліменти»

Матеріали - м'яч. Особливі вимоги до приміщення – достатність простору для кидання м'яча в колі. Процедура: учасники стоять у колі. Тренер пропонує придумати компліменти партнерам, перший говорить комплімент і кидає м'яча учаснику, якому цей комплімент призначений. Цей учасник кидає м'яча іншому, якому хоче сказати свій комплімент, і так далі. Тренер стежить, щоб комплімент отримав кожний учасник.

«Ніхто не знає...»

Кидають один одному м'яч зі словами: "Ніхто з вас не знає, що я ...»

«Неповторне вітання»

Учасники по одному виходять у центр кола. Той, хто знаходиться у центрі вітається з усіма називаючи своє ім'я. Наступний учасник не повинен повторювати цього вітання.

«Квіточка»

Обладнання: вирізані квіточки на кожного учасника. Вчитель роздає квіточки і пропонує з цих квітів сплести віночок. Діти по черзі виходять до дошки, називають своє ім'я, улюблене заняття і прикріплюють квіточку.

- Я - Катя. Люблю малювати.
- Я - Оля. Люблю ...

ВПРАВИ ДЛЯ З'ЯСУВАННЯ ОЧІКУВАНЬ УЧАСНИКІВ

"Незакінчені речення "

Матеріали – аркуші паперу, відповідно до числа учасників, з чотирма незакінченими реченнями, ручки. Особливі вимоги до приміщення - відсутні. Процедура: тренер роздає кожному учаснику аркуш паперу, на якому написані такі незакінчені речення: а) від тренера я очікую...; б) від інших учасників я очікую...; в) від себе я очікую...; г) мета, яку я маю намір досягти - ... Тренер пропонує кожному відповісти на запитання одразу, або після короткого обговорення в парах, малих групах, всією групою, потім збирає заповнені аркуші. Коли тренінг завершиться, ці аркуші будуть роздані учасникам знову, щоб вони могли вирішити, якою мірою тренінг задовольнив їхні очікування. Це допоможе учасникам у виробленні підсумкової оцінки тренінгу.

"Голуби"

Тренер роздає вирізаних з паперу голубів. Учні пишуть, що вони очікують від тренінгу і прикріплюють на чистий лист паперу.

« СМС- повідомлення»

Мета: актуалізувати досвід учасників, набутий під час роботи напередодні. Обладнання: плакат із зображенням мобільного телефону та написом «СМС-повідомлення», стікери (за кількістю учасників). Тренер пропонує учасникам написати на стікері СМС - повідомлення ведучому популярної телевізійної ігрової програми на тему «Що для мене було найбільш цікавим на попередніх заняттях тренінгу?». Через 5 хвилин учасники по черзі зачитують свої СМС - повідомлення й приклеюють стікери з його текстом на плакат.

«Пісочний годинник»

Обладнання: листок ватману з намальованим на ньому великим пісочним годинником, ручки, стікери, вирізані у формі кружечків. Кожному учаснику роздається по три кружечки, які символізують піщинки, і пропонується написати свої очікування стосовно тренінгу. Після цього кожен учасник зачитує свої очікування і наклеює їх у верхній частині пісочного годинника.

«Очікування»

Запропонуйте учасникам/учасницям за правилом добровільності по колу сказати: "Від сьогоднішнього тренінгу я очікую..."

"Чарівна подушка"

Матеріали – маленька подушка. Особливі вимоги до приміщення – достатність простору для утворення кола. Процедура: тренер повідомляє, що є чарівна подушка, яку покладено в центрі кола, і кожний учасник, по черзі, має, сидячи на ній, розповісти групі про свої очікування від тренінгу та про бажання, які виникають із цього приводу.

ВПРАВИ ДЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ТРЕНІНГУ

«Чарівна скринька»

Для проведення вправи потрібен ватман із зображенням великої скриньки, кольорові кружечки за кількістю учасників. Кожен учасник отримує кружечок, який символізує скарб знань, умінь, що отримали протягом даного тренінгу. Учасники тренінгу пишуть про свої здобуті. Після цього учасники по черзі «кладуть скарби» у чарівну скриньку, коментуючи свою дію.

«Комплімент»

Тренер просить кожного учасника подивитися на сусіда, який праворуч, й сказати йому/ їй комплімент. Потім повернутися до сусіда зліва і побажати щось приємне.

«Свічка»

У приміщенні вимикається світло. Тренер роздає учасникам маленькі свічки, сам бере велику свічку, запалює її, говорить слова:

- Як одна свічка запалює іншу й одною свічкою запалюються тисячі, так і одне серце запалює інше, і запалюються тисячі.

- Я хочу запалити ваші серця вогником добра, любові і терпимості.

Учасники по черзі запалюють свічки і говорять прощальні слова.

«Віночок побажань»

Всі присутні по черзі свою руку на плече поруч стоячої людини і дарують ті знання і враження, які винесли з тренінгу: «Я бажаю тобі...». Після того як коло замкнеться, тренер може сказати, що опускаючи руки, це коло не розвивається.

«Побажання на майбутнє»

Учасники стають в коло і по черзі передають один одному приємні побажання на майбутнє.

РУХАВКИ

"Море хвилюється..."

«Море хвилюється раз, море хвилюється два, море хвилюється три, кумедна фігура на місці замри!» всі завмирають в кумедних положеннях. Я обираю найкумеднішу фігуру. Це – новий ведучий. І так далі.

«Будь уважним»

Мета - дати можливість учасникам розім'яти м'язи та відпочити, орієнтація на дію одне одного. Час - 5 хвилин. Тренер називає числа, відразу ж після того, як число назване, повинно встати саме стільки людей.

«Диригент»

Хід проведення: Усі учасники сідають в коло. Вони - хор. Один з учасників стає до інших обличчям. Він - диригент. За його команди всі одночасно починають співати якийсь звук, наприклад «А - а - а ». Диригент за допомогою рухів рук намагається зробити так, щоб вся група звучала в унісон. Можна повторити гру кілька разів різними «диригентами».

"Амеба "

Мета - довести учасникам, що для ефективної роботи у команді не обов'язково потрібний лідер у традиційному розумінні. Процедура: тренер

пропонує учасникам зібратися разом в одному з кутів кімнати та покласти одну руку на плече іншого члена групи; пояснює, що в такий спосіб утворена «амеба», яка може рухатися лише всіма своїми частинами разом; якщо учасник у русі відпускає плече сусіда, він має негайно перехопитися за плече іншої людини. Тобто рухатися "амеба" може лише всіма частинами одночасно; у неї немає голови і хвоста (тобто лідерів та відстаючих); у будь-який момент будь-хто може стати "ведучою частиною амеби", переклавши руку на плече іншого члена групи, якщо так буде зручніше долати перешкоду рухові. Далі тренер споруджує короткий вузький прохід (наприклад, із зіставлених поряд стільців) до іншої частини кімнати, і пропонує "амебі" потрапити через цей прохід до іншого кута кімнати, не "загинувши", тобто не розриваючи цілісність частин. Коли група перебралася через прохід, тренер ініціює обговорення проблеми лідерства та скоординованої командної роботи, фокусуючи увагу на тому, що в залежності від ситуації будь-який член групи може в будь-який момент взяти на себе ініціативу, якщо це сприятиме вирішенню завдань тренінгу.

"Загальний ритм "

Процедура: тренер кілька разів поспіль плескає в долоні певною швидкістю, задаючи тим самим ритм, який учасники, розташовані колом стоячи, повинні відтворити й підтримувати в такий спосіб: учасник, що стоїть праворуч тренера, робить одне плескання, наступний за колом учасник - також одне плескання, і так далі кожний учасник по черзі робить одне плескання у ритмі, заданому тренером. Правильне виконання вправи справляє враження, начебто в заданому ритмі плескає одна людина, а не всі члени групи по черзі. Варіант виконання вправи.. Ведучий виконує оплесками нескладну музичну композицію - коротку з чітким ритмом. Потім кожний учасник по черзі її повторює. Ще варіант: можна одночасно вибивати композицію всією групою.

"Ураган"

Тренер називає: поміняйтеся місцями ті, хто народився у березні, зимою, у кого карі очі, хто любить джаз, хто сьогодні снідав і т.д.

Майстерня вчителя

Уроки-тренінги з правознавства

9 клас

Урок-тренінг №1.

Тема. ЩО ТАКЕ ПРАВИЛА ТА ЯК ВОНИ ВИНИКАЮТЬ

Мета: : сформувати в учнів поняття про правила, мораль, право, види правил та їх значення для суспільства; розвивати вміння аналізувати, порівнювати, працювати в групах; виховувати розуміння необхідності дотримуватися правил; виховувати доброзичливе ставлення до навколишніх, вміти обмежувати свої бажання, щоб не завдати шкоди іншим, учити дотримуватись тих норм, у виробленні яких самі учні взяли участь.

Обладнання: підручник, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, маркери, папір формату А4, роздавальний матеріал для малих груп, кольорові сигнальні картки, схема «Соціальні норми», фотографії тощо.

Форма проведення: урок-тренінг.

Епіграф

Для інших ми творимо правила, для себе – винятки.

Ш.Лемель

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель повідомляє тему та мету уроку. Наголошує на тому, що урок проходитиме у формі тренінгу. За необхідності, знайомить учнів із методикою проведення тренінгових занять. Вчитель знайомить учні в із проблемним питанням уроку:

Проблемне питання: *Як ви вважаєте, чи можливе існування людського суспільства, держави без правил?*

1. Вправа на знайомство «Риси імені».

Перший учень називає своє ім'я та позитивну рису характеру на першу букву імені. Бажано. Щоб якості не повторювалися. Наприклад, Оксана – організована.

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють правила уроку-тренінгу, які б створили оптимальні умови для досягнення результатів, і записуються на ватмані.

- Уважно слухати.
- Дотримуватися правил етики.

- Бути доброзичливими.
- Проявляти ініціативу.

3. Вправа «Мої очікування»

Учням роздаються стікери у формі листівки, на яких записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи їх, приклеюють їх на плакаті, де зображено поштову скриньку.

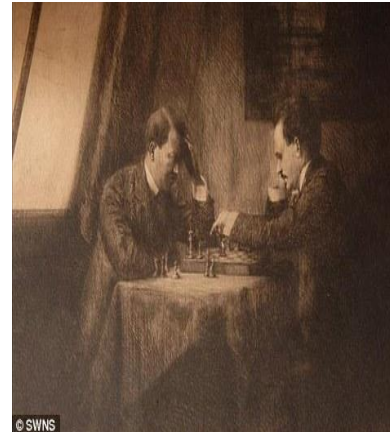
II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. «Займи позицію» - Чи можливе існування людського суспільства, держави без правил?

Учні відповідають проблемне на запитання уроку та коментують свою позицію, займаючи відповідне місце на уявній лінії.

ТАК _____ ЧАСТКОВО _____ НІ _____

5. Вправа «Аналіз фотографій»

Метод «Уявний мікрофон»

1. Що, на вашу думку, об'єднує ситуації на цих фотографіях?
2. Що допомагає тим, хто зображений на фотографіях, успішно досягти своєї мети, уникати серйозних конфліктів?

6. Міні-лекція «Правила та їх види»

Кожна людина у своїй діяльності керується певними **правилами**, тобто загальноприйнятим порядком дій, в якому відображено взірці діяльності або поведінки людини. Правила, вироблені суспільством у процесі спільного життя й діяльності, називаються соціальними нормами («норма» у перекладі з грецької означає «правило»).

Соціальні норми — правила поведінки або діяльності, які встановлюють загальні вимоги, виражають волю певної частини або всього суспільства і забезпечуються різноманітними засобами соціального впливу. Вони регулюють дії та вчинки членів суспільства, відносини між ними.

Соціальні норми відрізняються між собою тим, що вони виникають і діють по-різному, регулюють суспільні відносини в різних сферах життя, адресовані різним людям як учасникам суспільних відносин. Соціальні норми поділяються на звичаї, моральні, корпоративні, релігійні та правові норми.

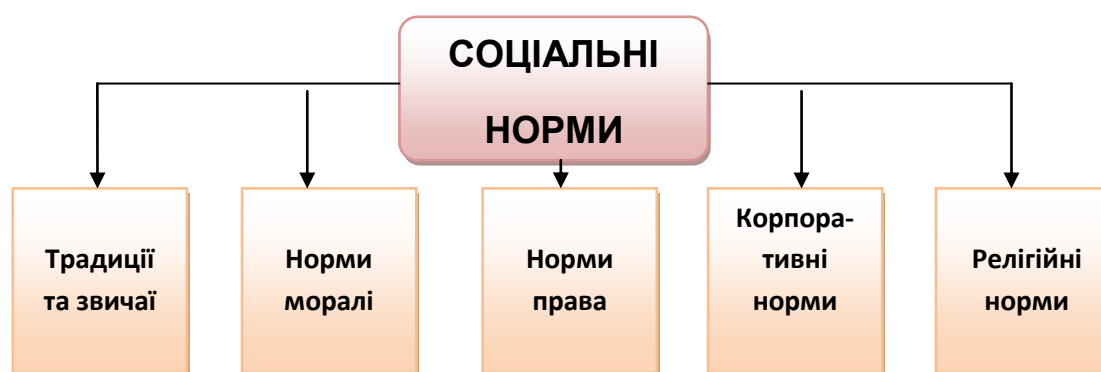
Звичаї (традиції, обряди, ритуали) — правила, що складаються історично й закріплюються у свідомості людей як найбільш розумні або корисні і передаються від покоління до покоління (наприклад, святкування знаменних дат, дотримання релігійних обрядів, збереження родинних реліквій).

Моральні норми — правила, що складаються відповідно до уявлень людей про добро і зло, справедливість, совість, честь, тобто відповідно до моральних уявлень (наприклад, турбота про людей похилого віку, допомога молодшим, догляд за хворими). Норми моралі пропонують ідеал поведінки людини, а виконання їх забезпечується силою громадської думки.

Релігійні норми – правила, що встановлюються релігійними організаціями, громадами.

Корпоративні норми — правила поведінки, що складаються в організаціях, навчальних закладах, підприємствах і поширюються на їх членів (наприклад, порядок діяльності, права і обов'язки членів організації, розклад уроків, графік чергування у школі). Корпоративні норми можуть бути закріплені у статутах, положеннях, рішеннях організацій.

Правові норми — правила поведінки, що встановлюються і охороняються державою та мають загальнообов'язкову силу для всіх, на кого поширюється влада конкретної держави (наприклад, обов'язок батьків утримувати своїх дітей до їх повноліття, заборона проникати до житла особи без рішення суду). Норми права передбачають відповідальність перед державою у разі їх порушення.

Евристична бесіда:

1. Порівняйте правила, які сформовані різними шляхами. Які з них мають найбільшу силу? Як може бути покараний порушник різних правил?
2. На яких територіях діють правила різного виду? Чи впливають на їх дію державні кордони?
3. На кого поширюється кожен видів із соціальних норм? Чи є вони обов'язковими для всіх?

6. Вправа «Правовий аналіз тексту»

Клас ділиться на 5 груп. Кожна група отримує картку із текстом. Опрацювавши матеріал, дає відповіді на запитання і виконує завдання:

1. Який вид соціальних норм відображений у вашому тексті?
2. Дайте визначення цього виду соціальних норм?
3. Знайдіть у тексті підтвердження вашої думки.

1-ша група. - Свято Івана Купала (7 липня) відзначала переважно молодь. Святкування починалось із прикрашання купальського дерева на березі річки, ставка – купайлиці, для чого обиралася вишня, верба або чорноклен. Дівчата прикрашали його стрічками, завивали з гілок вінки. Вони ж робили й ляльку Марену. Довкола дерева водили «кривого танцю», співали купальських пісень, їли обрядову страву – варені яйця або яєчню. Ввечері запалювали вогнище. Після завершення святкування купайлицю підпалювали й недогорілою топили у воді. Купальська ніч вважалася чарівною, в цей час, за повір'ям, цвіте квітка папороті. Хто її має, той все на світі знає, може знайти будь-який скарб і тому багатство до рук іде.

2-га група – Із «Статуту Українського реєстрового козацтва»

Українське реєстрове козацтво – міжнародна національно-патріотична і оборонно-спортивна організація. Воно є продовжувачем ідейних, духовних і моральних засад українських козаків, їхніх традицій. Дійсним козаком (членом організації) має право бути: нащадок українського козацького роду, а також громадяни України або українці української діаспори з 18-річного віку, які стоять на засадах захисту державності України, пройшли випробувальний термін один рік і виявили себе як такі, що мають глибокі українські патріотичні переконання, мають за мету розбудову і захист самостійної, незалежної, соборної демократичної держави, прийняли присягу Українського козака і здійснюють суспільно корисну для України діяльність.

3-тя група – Із казки «Сірко»

... В одного чоловіка був собака Сірко – дуже старий. Увесь вік вірою і правдою служив пес хазяїну. Бачить хазяїн, що з собаки вже нічого не буде, – прогнав його від себе. Никає Сірко полем і так йому гірко! Коли ж підходить вовк та й питає: – Чого ти тут ходиш?

– Що ж, брате, – Сірко йому відказує, – прогнав мене хазяїн, то й ходжу...

4-та група – Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

5-та група - Церкви на Трійцю неначе перетворювалися на гаї. Уздовж стін та іконостаса рядами ставили зрубані молоді берізки, образи прикрашали живими квітами, підлогу покривали луговими травами. Духівництво облачалоя в зелені парчеві шати, жінки вбиралися в цей день переважно в одяг зеленого кольору. Дівчата вплітали в коси зелені стрічки. На службі стояли з букетами квітів. Уклінні молитви священика слухали, стоячи на колінах та опустивши голову на букет квітів. Уважалоя, що в цей час у людини повинно бути стільки сліз каяття за свої гріхи, щоб на кожную квітку впала сльозинка – «роса благодаті».

7. Рухавка «Будь уважним»

Тренер називає числа, відразу ж після того, як число назване, повинно встати саме стільки людей.

8. Вправа «Оратор»

Клас ділиться на 3 групи. Кожна група отримує відомий афоризм, обговоривши який, лідер групи виступає із промовою.

1-ша група. – «Загальне розповсюдження звичаю перетворює його в закон».

2-га група - «Якщо людина дотримується моралі, вона ніколи не порушить закон»?

3-тя група – «Для інших ми творимо правила, для себе – винятки».

9. Уявний мікрофон - «Значення правил»

Учні висловлюють свої думки щодо значення правил для людей, держави тощо.

10. Вправа «Порадник»

Вчитель: Учні, зверніть, будь ласка, увагу. Чи дотримувалися ви протягом заняття правил, які самі запропонували?

Запитання: Чи завжди люди дотримуються усіх видів соціальних норм?

Метод «Коло ідей»

Учні, запропонуйте, як зменшити кількість порушень різних видів правил.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

11. «Займи позицію» - Чи можливе існування людського суспільства, держави без правил?

ТАК _____ ЧАСТКОВО _____ НІ _____

(Ця вправа вдруге проводиться для того, щоб порівняти думки учнів на початку уроку і в кінці).

12. Вправа «Світлофор»

Визначити, яким видом правил регулюються відносини у випадках, наведених вчителем. Учні роблять вибір за допомогою сигнальних карток: «Червона» - норми права, «зелена» - звичаї, традиції, «жовта» - релігійні, «синя» - корпоративні, «фіолетова» - норми моралі.

- ✓ Кожна людина має право на життя.
- ✓ Родичі та знайомі зібралися відсвяткувати «золоте весілля».
- ✓ Хлопець подарував квіти дівчині.
- ✓ Не роби іншому того, чого не хочеш, щоб робили тобі.
- ✓ Віруючий мусульманин здійснив паломництво до Мекки.
- ✓ Суддя футболу призначив «пенальті».
- ✓ Член партії сплатив членські внески.

13. Рефлексія «Незакінчені речення»

1. Мої сподівання від уроку-тренінгу...
2. Я дізналася ...
3. В ході заняття я задумався над...

14. Вправа «Усмішка по колу»

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*Скласти «Кодекс поведінки учня».

Урок-тренінг №2.

Тема. ЩО ТАКЕ ЗАКОН

Мета: навчити учнів пояснювати, що таке закон, наміри тих, хто його створює, проблеми, що можуть виникати під час застосування закону, складності й суперечності, що виникають під час законотворчого процесу; уміти порівнювати поняття «закон» і «підзаконний акт», обирати правове рішення, враховуючи можливі альтернативи; виховувати правову культуру школярів.

Обладнання: підручник, Конституція України, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, маркери, папір формату А4, роздавальний матеріал для малих груп, кольорові сигнальні картки (зелені, червоні, жовті), таблиця, малюнок піраміди тощо.

Форма проведення: урок-тренінг.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель-тренер: Один цар так навчав свого сина обирати загальні правила життя людей. «Сину мій, - казав цар, - коли ти будеш закладати парк, то спочатку не роби в ньому ніяких доріжок, а дозволь людям ходити там, де їм зручно. Поступово, за найзручнішими маршрутами люди прокладуть стежки - і лише потім, по цих стежках зроби дороги з каменю. А коли ти станеш володарем і захочеш видати якийсь закон, то спочатку знайди ті «стежинки», по яких людям природно й зручно рухатися в нормальному житті. Якщо ти уважно вивчиш ті всі природні правила поведінки людей, з якими погоджується все суспільство, ти можеш записати такі правила у своїх законах».

Запитання: 1. Про що розповідає притча?

2. Як ви вважаєте, про що піде мова на сьогоднішньому уроці?

Вчитель-тренер: Тема сьогоднішнього нашого заняття – «Що таке закон»

1. Вправа на знайомство «Ніхто не знає, що я...»

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані..

- Бути активним.
- Дотримуватися правил етики.

- Говорити від себе.
- Поважати думки інших тощо.

3. Вправа «Мої очікування»

Учням роздаються стікери у формі сонячних променів, на яких записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи їх, приклеюють їх на плакаті, де зображено сонячний диск.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. Вправа «Анкетування – Що я знаю про закони?»

Учні заповнюють таблицю, користуючись сигнальними картками:

«так» — зелена картка; «ні» — червона; «не готовий відповісти» — жовта.

	Так	Ні	Не готовий відповісти
1. Чи знаєш ти, що таке закон?			
2. Чи знаєш ти, де можна ознайомитись зі змістом деяких законів?			
3. Чи знаєш ти, хто приймає закони?			
4. Чи доводилось тобі стикатись із випадками, коли люди порушували закони?			
5. Чи вважаєш ти, що цю ситуацію можна змінити на краще?			

Аналіз вчителем отриманих результатів за таблицею.

5. Вправа «Асоціативний куц - «ЗАКОН»

Учні по черзі називають слова, які у них асоціюються із словом «закон», характеризують ознаки поняття. Потім формулюють визначення «закон»; за необхідності вчитель допомагає.

Закон — це документ, нормативно-правовий акт, прийнятий законодавчим органом державної влади (парламентом) або референдумом, що регламентує найважливіші сфери суспільних відносин і має вищу юридичну силу.

6. Вправа «Правознавча піраміда» - Юридична сила правових актів

Учням пропонується заповнити піраміду, написавши номерок законодавчого акту на стікері і розмістивши на певному рівні, враховуючи юридичну силу даних документів. Виконане завдання коментує вчитель.

Перелік нормативно-правових актів:

1. Постанови Кабінету Міністрів України.
2. Закони України.
3. Рішення сільських, селищних рад.
4. Укази Президента.
5. Рішення районних органів виконавчої влади.
6. Конституція України.
7. Рішення обласних органів виконавчої влади.
8. Накази міністерств.

7. Вправа «Юридична консультація»

Учні діляться на групи. Кожна група отримує ситуацію. Необхідно визначити, який з актів діятиме у запропонованих ситуаціях, обґрунтувавши свою думку.

1-ша група. – Законом України «Про позашкільну освіту» заборонено закриття чи перепрофілювання позашкільних навчальних закладів. Проте М-ська міська рада прийняла нормативний акт, згідно з яким передбачено закриття міського будинку творчості школярів.

2-га група – Законом України «про міліцію» передбачено призначення начальників обласних управлінь внутрішніх справ наказом Міністра внутрішніх справ України. Р-ська обласна рада, не погодившись з призначеною міністром кандидатурою, прийняла на цю посаду іншу особу.

3-тя група – Постановою Кабінету Міністрів України передбачено прийом до вищих навчальних закладів за результатами ЗНО. Проте Н-ська обласна рада з метою забезпечення підготовки кадрів для області прийняла рішення

про прийом до медичного інституту та педагогічного університету, розташованих в області, за результатами співбесіди з основних предметів.

8.Рухавка «Море хвилюється раз...»

9.Рольова гра «Законотворці»

Учні користуються схемою у підручнику «Стадії законодавчого процесу»

1-й етап

Учні імітують пленарне засідання ВР України, де вони виконують ролі народних депутатів.

Вибір учнями шляхом голосування одного із запропонованих варіантів законопроектів, який вони розроблятимуть на уроці:

1. «Про обов'язковість дворічної військової служби з 18 років для всіх громадян незалежно від статі».
2. «Про надання грошової допомоги у розмірі прожиткового мінімуму всім громадянам, які не мають роботи».
3. «Про заміну паспортів громадян України пластиковими картками, що посвідчують особу».

Робота в групах

1-ша група — група, яка виступає із законодавчою ініціативою. Необхідно розробити назви 3–4 розділів законопроекту та обґрунтувати його необхідність. Від цієї групи на засіданні будуть виступати два представники.

2-га група — представники Президента України;

3-тя група — представники Кабінету Міністрів;

4-та група — народні депутати.

Групи 2–3 мають продумати запитання та пропозиції до запропонованого 1-ю групою законопроектів.

2-й етап

Відтворення групами процедури першого читання законопроекту за таким регламентом:

1. Внесення законопроекту (доповідь ініціативної групи щодо необхідності прийняття законопроекту).
2. Читання та пояснення законопроекту.
3. Обговорення у ВР (дебати — виступи депутатів та представників груп).
4. Внесення поправок до законопроекту.
5. Голосування.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

10. Вправа «Цифрова розминка»

Учні, спираючись на матеріал уроку, пояснюють юридичний зміст цифр – 450, 2/3, 10, 226, 15.

11. Рефлексія

1. На сьогоднішньому уроці-тренінгу для мене корисним було дізнатися...
2. Я зрозумів...
3. Мої сподівання від уроку-тренінгу...

12. Вправа «Віночок побажань»

«Я бажаю тобі...»

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*Написати есе за висловом давньогрецького філософа Аристотеля «Добробут держави залежить від її законів».

Урок-тренінг №3.

Тема. ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА ТА ПРАВОПОРУШЕННЯ

Мета: розкрити поняття «правомірна поведінка», «правопорушення»; навчити учнів користуватися правовою термінологією, застосовувати отримані знання в подальшому житті; формувати вміння визначати, до якого виду правопорушень відносяться певні дії; формувати в учнів розуміння необхідності правомірної поведінки та усвідомлення відповідальності за протиправну поведінку; виховувати здатність усвідомлювати та відстоювати власну позицію.

Обладнання: підручник, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, маркери, папір формату А4, малюнки для художнього фільму, планшети, доступ до Інтернету, додаткова література, кольорові сигнальні картки (зелені, червоні), зразки схем «Види правопорушень» для заповнення тощо.

Форма проведення: урок-тренінг.

Епіграф

*Поведінка — це дзеркало, в якому кожен показує своє обличчя.
І. Гете*

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель-тренер: Зраз пропоную вам послухати одну життєву ситуацію. Підліток бачить, що один з гостей у вітальні, дістаючи з кишені хустинку, впустив гроші. Гроші, які лежать на підлозі, не дають йому спокою. А в голову лізуть різні думки.

Думка-Змія: Чого сидиш? Піди й підбери гроші.

Думка-Розумна: Вони не твої, не роби цього!

Думка-Змія: Ти ж за ними не до кишені поліз, а з підлоги піднімеш. Загубив-сам винен.

Думка-Розумна: Це не гідно тебе, підними і віддай гостю його гроші!

Думка-Змія: Боїшся, що хтось побачить?- Вони розмовляють і раніше, ніж за годину, ніхто не вийде з кімнати.

Думка-Розумна: Не роби цього! А раптом у нього ці гроші останні? Не буде навіть на проїзд, щоб додому доїхати.

Думка-Змія: Та в нього їх ціла пачка! Він і не помітить, що не вистачає одного папірця.

Думка-Розумна: Не бери чужого, не можна!

Думка-Змія: Тобі ж потрібні гроші? Чого дивишся, ось вони, на підлозі лежать. Підбери – і вони твої! (Хлопець бере гроші)

Запитання: Діти, як можемо ми назвати вчинок хлопчика? (правопорушення)

Кожного дня, кожної миті Людина вибирає між добром і злом. (С. Лець). Саме про поведінку людини у суспільстві сьогодні ітиме мова на уроці. Вчитель називає тему та мету уроку.

1. Вправа на знайомство «Особистий момент»

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані..

- Бути толерантним.
- Бути позитивним.
- Говорити по черзі.
- Поважати думки інших.
- Раціонально використовувати час тощо.

3. Вправа «Мої очікування»

На дошці розміщено плакат із зображенням поштової скриньки. Учні коротко і швидко пишуть на листочку свої очікування від заняття. Потім свої «листи» «вкидають» до «скриньки», а в кінці заняття порівнюємо, чи отримали учні те, на що сподівались, чого очікували.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. Вправа «Асоціації» (намалювати)

Клас ділиться на 4 групи. Двом групам пропонується намалювати свої асоціації, які виникають у них, коли вони чують словосполучення «правомірна поведінка», іншим двом групам – коли чують слово «правопорушення».

Представлення та обговорення малюнків. Учні з допомогою вчителя формулюють визначення термінів.

Правомірна поведінка – це поведінка, що відповідає правовим нормам, є необхідною для забезпечення суспільного порядку та безпеки, реалізації прав та свобод людини і громадянина.

Правопорушення – це суспільно-небезпечне або шкідливо неправомірне (протиправне) винне діяння, чи бездіяльність, що завдає шкоди суспільству і карається законом.

5. Вправа «Аналіз фільму у вигляді малюнків» - «Друзі Правопорушення».

Учням пропонується переглянути художній фільму у вигляді малюнків. На основі фільму визначити ознаки правопорушення.

Учень: В одному містечку жила дівчинка на ім'я Правопорушення. Де б вона не з'являлася, всюди виникали бійки, сварки, крадіжки. Друзів у неї не було і вона вирішила їх знайти.

Учениця: І вирушила Правопорушення у мандрівку. Йдучи через ліс вона почула плач: у гущавині лісу сиділа дівчинка і плакала. Ти чого плачеш? - поцікавилась Правопорушення?

Учень: Бо я Вина, ніхто мене не любить, друзів у мене немає і звідусіль проганяють.

Учениця: - Мене теж - відповідає Правопорушення. – Давай подорожувати крізь час разом.

Учень: Отож, дівчатка відправилися подорожувати разом. І потрапили вони у час кривавих воєн, коли брат ішов на брата, друг зраджував друга, син забрав у батька трон. Літаючи на хмарах над Францією, дівчатка побачили. Як кати стратили королеву.

Учениця: Мабуть, це справа рук Кари, - сказала Вина. – Спустимося до неї – запропонувала правопорушення. Знайшовши у натовпі Кару дівчата запитали у неї: - Хочеш, полетимо мандрувати разом?

Учень: Ні, мені треба покапати ще багато зрадників. Але пізніше я до вас приєднаюся.

Учениця: То ж подруги повернулися у наш час. Йдучи вулицею міста, вони побачили, що сміття розкидане, а біля розбитої вітрини магазину стояло дівча та хитро посміхалось. – Ти хто? – запитала Вина?

Учень: - Я – Шкода! Мені так подобається все ламати, нищити!

То гайда з нами! – зраділи подружки.

Учениця: Ось так Правопорушення, Вина, Шкода і Кара дісталися у наш час, а Правопорушення знайшла собі вірних друзів і однодумців.

Учні визначають ознаки правопорушення, за необхідності вчитель коригує та доповнює.

Ознаки правопорушення:

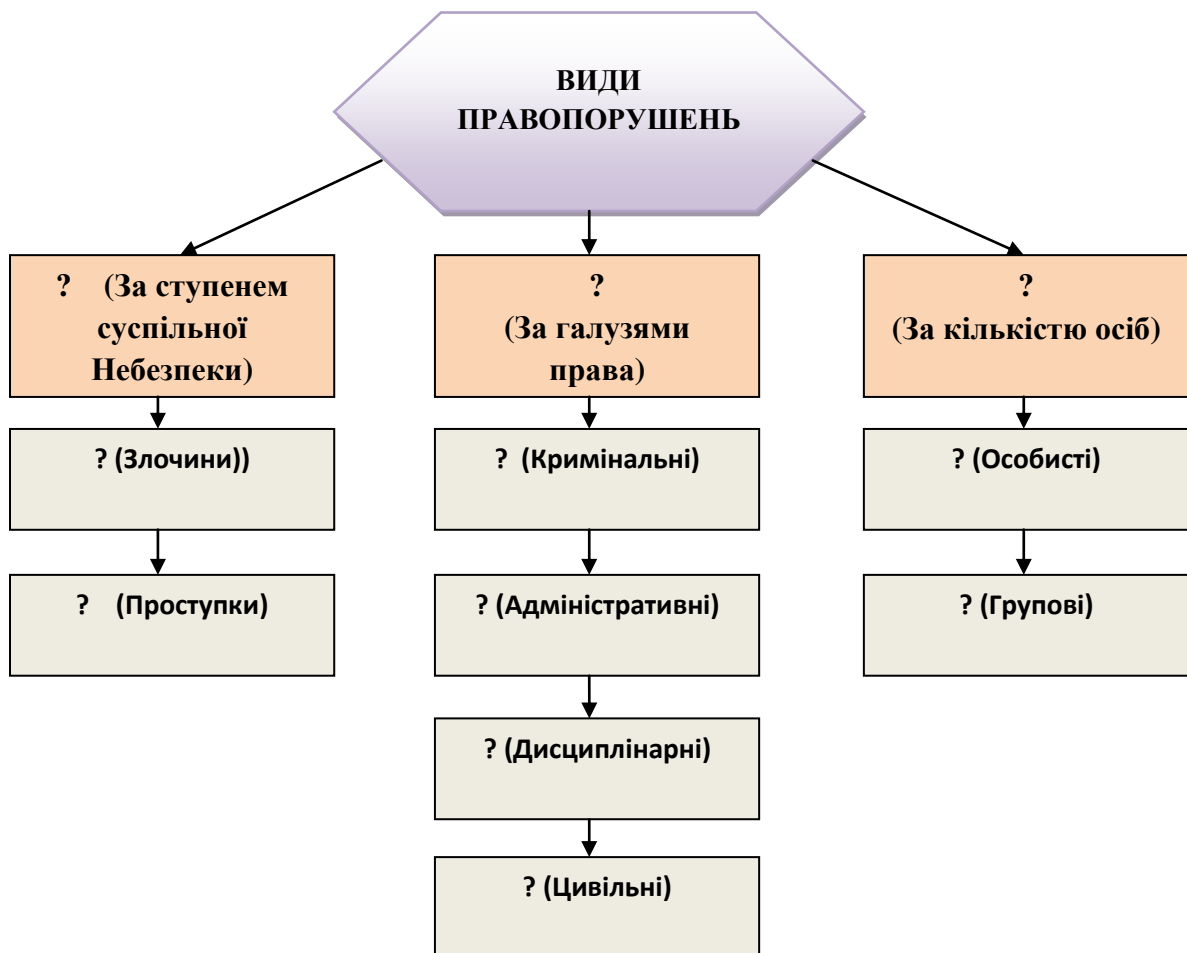
- Має протиправний, неправомірний характер, тобто суперечить законам, правилам;

- Є суспільно шкідливим (н-д прогул) або суспільно небезпечним (посягання на життя);
- Виражається в поведінці – протиправній дії (крадіжці, розбій) або бездіяльні (прогул, недбалість);
- Вина (умисел або необережність)
- Завдання певної шкоди (фізичної, матеріальної, моральної)
- Караність – за правопорушення винний повинен бути притягнений до відповідальності (якщо досяг відповідного віку).

6. Вправа «Заповнення схеми» - «Види правопорушень»

Вправа виконується в парах. Учні, користуючись матеріалами підручника, доступом до Інтернету, додатковою літературою мають заповнити схему. Обговорення схеми та наведення прикладів різних видів правопорушень.

7. Вправа «Аналіз правових ситуацій»

Клас ділиться на 3 групи. Кожна група отримує ситуацію для аналізу: необхідно визначити, чи скоєно правопорушення, назвати ознаки, вид правопорушення за різними класифікаціями. Якщо правопорушення не скоєно, то пояснити чому, які ознаки правопорушення відсутні.

1-ша група – Громадянин К. перевищив швидкість, внаслідок чого сталася дорожньо-транспортна пригода, в результаті якої було пошкоджено автомобіль громадянина Р. Громадянин Р. отримав важкі травми і через 2 дні помер у лікарні.

2-га група – Падаючи зі схилу під час гірського сходження, альпініст збив іншого спортсмена, завдавши йому травм.

3-тя група – Група випивши студентів почала голосно вживати нецензурну лексику у громадському транспорті (тролейбусі) та приставати до одного із пасажирів, який зробив їм зауваження.

8. Рухавка «Ураган».

9. Вправа «Презентація проектів»

Учитель пропонує учням ознайомитися зі статистичними даними щодо правопорушень і злочинів в Україні впродовж останніх п'яти років.

- ✓ За цей час засуджено понад 100 тисяч підлітків, 328 тисяч поставлено на облік у міліції.
- ✓ На 10 тисяч населення припадає 129 правопорушень і злочинів, серед яких є злісне хуліганство, пограбування, бійки, розбій, убивства.

Далі вчитель ділить клас на 2 групи, кожна із яких отримає завдання, яке необхідно презентувати.

1-ша група - «Дослідники». - Визначити причини правопорушень

2-га група - «Мудреці». - Висловити пропозиції щодо профілактики та зниження рівня правопорушень серед молоді.

Презентації проектів груп

1-ша група - «Дослідники». - Причини правопорушень

Спочатку люди пояснення причин злочинності шукали в природі самої людини. Італійський лікар Чезаре Ломброзо у 1876 році опублікував свою роботу «Злочинна людина», де він стверджував, що злочинна поведінка має вроджений, спадковий характер. Тобто людина вже народжується злочинцем і це передається її дітям. Однак з часом дійшли висновку, що правопорушення – це воля і діяння конкретної людини.

Причини правопорушень можна поділити на 2 групи:

- 1) об'єктивні – це ті, які існують поза людською свідомістю, незалежно від волі і бажань людини. Це такі, як: зниження рівня життя, безробіття, низька оплата праці, недостатня ефективність роботи правоохоронних органів та їх корумпованість. Щодо об'єктивних причин правопорушень серед неповнолітніх – матеріальні проблеми в сім'ї, зайнятість батьків, а

через це – бездоглядність дітей, розлучення батьків, що приводить до втечі дитини з дому; негативний вплив ЗМІ, кінофільми, які руйнують психіку дітей, це і недосконалість законів, і погана організація в державі дозвілля та відпочинку дітей.

2) суб'єктивні – ті, які залежать від самої людини, її волі і бажання. Це: зловживання наркотиками та алкоголем, лінощі, незайнятість ділом, вияв жорстокості, негативний вплив сім'ї, бажання уславитись, прагнення самостійності, прагнення панувати над іншими, наявність певних психічних відхилень, підвищена збудженість чи імпульсивність особи, іноді – це просто незнання законів тощо.

Названі причини є основними проблемами суспільства і ведуть до збільшення правопорушень.

2-га група - «Мудреці». - Пропозиції щодо профілактики та зниження рівня правопорушень серед молоді.

Для профілактики та зниження рівня правопорушень серед дітей та молоді потрібно, щоб сім'я позитивно впливала на дитину, щоб у країні покращилось економічне становище, щоб право вивчалось ще з дитячого садка, щоб по телевізору показували програми для дітей та молоді, в яких би розповідали про наслідки вживання алкоголю та наркотиків.

Також держава повинна вирішити питання з безпритульними дітьми, яких стає все більше й більше з кожним роком і забезпечити захист прав дитини. Всі ці заходи повинні бути включені до якоїсь єдиної державної програми – тільки тоді можна буде досягти успіху в справі подолання правопорушень серед дітей і підлітків.

10. Вправа «Чарівний стілець».

Вчитель викликає одного бажуючого і пропонує йому сісти на стілець. Але це не простий стілець, а «чарівний». Людина, яка на ньому сидить, не має жодного недоліку, а має тільки хороші якості. Вчитель пропонує назвати ці позитивні риси і якості.

(добрий, безкорисливий, відважний, справедливий, чуйний тощо)

Запитання:

1. Чи може така людина здійснити правопорушення?
2. Якщо ми всі будемо такими, що зміниться в суспільстві?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

11. Дидактична гра «Світлофор»

Вчитель зачитує ситуації. Учні піднімають сигнальні картки:

«червона» - якщо йдеться про правопорушення, «зелена» - якщо це не правопорушення.

- 1) учень не привітався з учителькою на вулиці;
- 2) робітник запізнився на роботу;
- 3) віруючий уживав м'ясо під час посту;
- 4) пасажир не оплатив проїзд у транспорті;
- 5) водій порушив правила дорожнього руху;
- 6) учень відмовився подати щоденник вчителю;
- 7) донька не виконала прохання матері помити посуд;
- 8) дівчина не прийшла на побачення;
- 9) юнак ухиляється від призиву до Збройних Сил України;
- 10) директор заводу на кошти підприємства побудував собі котедж.

12. Рефлексія

1. Мої сподівання від уроку-тренінгу...
2. Сьогодні я задумалася над...
3. Для мене було корисним дізнатися...

13. Висновок-легенда

Закінчити наше заняття я хотіла б легендою.

Колись давно у Стародавньому Китаї жив розумний, але пихатий мандарин. Щодня він лише приміряв убрання та розмовляв з підданими про свій розум і згадував про давню зустріч з імператором. Так минали дні за днями, роки за роками... Аж ось пройшов по всій країні проголос, що неподалік від кордону з'явився мудрець, розумніший за всіх на світі. Дійшов той поголос і до Мандарина. Дуже розлютився він: хто може називати якогось ченця найрозумнішою людиною в світі?! Але він нікому не виказав свого обурення, а запросив мудреця до себе в палац, задумавши обдурити ченця: «Я візьму в руки метелика, сховаю його за спиною і запитаю, що в мене в руках – живе чи мертве»- подумав мандарин. Якщо чернець скаже, що живе. Я роздушу метелика, а якщо мертве – я випущу його.

... І ось настав день зустрічі. У пишній залі зібралося багато людей, усім хотілося подивитися на двобій найрозумніших людей у с Мандарин сидів на високому троні і тримав за спиною метелика. До зали увійшов невеличкий худорлявий чоловік. Він привітався і сказав, що готовий відповісти на будь-яке запитання мандарина. І тоді, всміхаючись, мандарин наказав: «Скажи-но мені, що я тримаю в руках – живе чи мертве?»

Мудрець трохи подумав, усміхнувся і відповів: «Все у твоїх руках!» Збентежений мандарин випустив метелика з рук і той полетів на волю, радісно тріпочучи крильцями.

- Ось така, діти, легенда. Але я не просто так її вам прочитала. Я хотіла, щоб прослухавши її, ви зрозуміли, що все у ваших руках. Пам'ятайте це завжди. Це вам допоможе уникнути багатьох небажаних проблем, ситуацій. Адже від ваших дій залежить ваше майбутнє: одна прикра помилка здатна значною мірою негативно вплинути на все майбутнє життя. Тому бажаю вам спочатку думати, а потім робити щось.

На цьому наше заняття закінчилося. До побачення.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*На вибір: 1) Перегляньте газети за минулий тиждень, місяць та знайдіть інформацію про випадки правопорушень. 2) Написати тези для виступу на тему: «Як поєднати «хочу» і «повинен» у своїй поведінці?»

Урок-тренінг №4.

Тема. ЩО ТАКЕ КОНСТИТУЦІЯ

Мета: з'ясувати значення терміну «конституція», познайомити учнів з особливостями Конституції як Основного Закону України, структурою та основними засадами; формувати навички аналізувати, порівнювати, відстоювати власну думку; виховувати повагу до Конституції України..

Обладнання: Конституція України, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, папір формату А4, інформаційні картки, плакат тощо.

Форма проведення: урок-тренінг.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель-тренер: Є така притча. Колись батько звернувся до мудреця із запитанням: «Як мені виховати сина, аби зробити його щасливим?». Мудрець йому відповів: «Зроби його громадянином держави, у якій найкращий порядок!»

У цій притчі представлена ідея про те, що основою суспільного життя людей є порядок, який забезпечується дотриманням правил. Основні закони, за якими живе наша держава Україна, зібрані в документі, який має назву Конституція України. Саме їй присвячено наш урок-тренінг.

1. Вправа на знайомство «Історія імені».

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані..

- Активність.
- Говорити стисло, по суті.
- Не критикуємо.
- Гендерно рівні.
- Навчаємося разом тощо.

3. Вправа «Мої очікування»

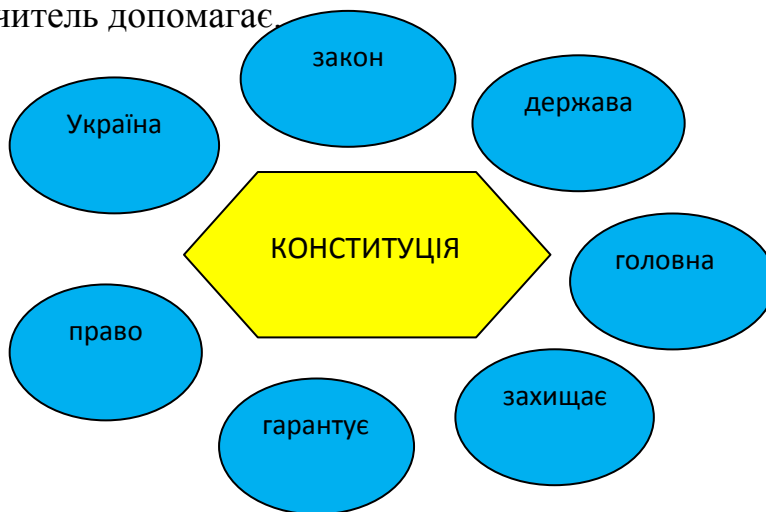
Учням роздаються стікери у формі книжки, на яких записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи свої очікування, приклеюють їх на плакаті .

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. Вправа «Асоціативний куш «КОНСТИТУЦІЯ»»

Учні по черзі називають слова, які у них асоціюються із словом «конституція». Потім формулюють визначення «конституція»; за необхідності вчитель допомагає.

Конституція – основний Закон держави, який приймається в особливому порядку, має підвищений рівень стабільності та захисту з боку держави, має найвищу юридичну.

5. «Навчаючи-учусь.»

Учні діляться на групи і опрацьовують матеріал з інформаційних карток. Далі за методом «Навчаючи-учусь» обмінюються отриманими знаннями.

1-ша група – «Історики»

Інформаційна картка №1 «З історії Конституції України»

У перекладі з латини слово «конституція» (*constitutio*) означає устрій, встановлення. За часів давньоримської імперії саме таку назву мали важливі державні акти. За часів Середньовіччя цю назву застосовували в деяких країнах для позначення привілеїв феодалів. Перша конституція, що діє до сьогодні, з'явилася в 1787 р. у США.

Україна як держава має давні багатовікові конституційні традиції. В Україні перший документ, що містив у назві слово «конституція», був підписаний І. Виговським 1658 р. – відомий як Гадяцький трактат. Цей документ написаний латиною. Багато дослідників першою Конституцією України вважають документ, розроблений П. Орликом у 1710 р. – «Пакти і конституції законів і вольностей Війська Запорізького». Конституційні традиції продовжені у Універсалах УЦР, Конституціях УРСР.

Конституція незалежної України була прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р.

2-га група - «Правознавці»

Інформаційна картка №2 «Структура та особливості Конституції України»

Конституція України — Основний Закон держави, який має певні ознаки:

— Конституція ухвалена від імені українського народу;

Конституція є фундаментом для розвитку законодавства й прийняття нових законів, які створюються на її основі;

— Конституція має найвищу юридичну силу, жоден закон та інший нормативний акт не може їй суперечити;

— Конституція врегульовує найбільш важливі відносини між державою і громадянами, державою і суспільством;

— Конституція має високий ступінь стабільності, вносити до неї зміни можна тільки за дотримання певної процедури.

Структура й основний зміст Конституції України. Конституція України складається з преамбули (вступу), основної частини (розділи I— XIII), прикінцевих положень та перехідних положень (розділи XIV і XV).

6. Вправа «Правовий аналіз»

Учні діляться на 8 груп. Кожна група одержує картку з номерами статей Конституції. Виділіть основний зміст кожної з прочитаних статей одним-двома реченнями (про що йдеться у статті) й запишіть ці речення у вигляді короткого плану. Обов'язково позначте з якого розділу (назва) ці статті.

Запитання: Які зі статей ви вважаєте найбільш важливими для себе?

1 група	1,2,3,5,7,8,10,20
2 група	21 – 28
3 група	29 - 36
4 група	37 - 44
5 група	45 – 54
6 група	55 – 68
7 група	69 – 71, 75 – 77
8 група	113,121,124,129,132,134,140,147

7. Міні-лекція «Гілки влади в Україні»

Вчитель-тренер: Україна розбудовується як правова держава. Однією з ознак правової держави є наявність поділу влади, що закріплено Конституцією..

Ст.6 Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову.

Завдання законодавчої влади: приймає закони, бюджет, затверджує прем'єр-міністра, інших членів уряду, деяких високо посадовців тощо. Єдиний орган законодавчої влади в Україні – Верховна Рада України.

Завдання виконавчої влади – забезпечити ефективну роботу економіки держави, її повсякденне життя в усіх сферах; організовує виконання законів.

Органи виконавчої влади: Кабінет Міністрів України, міністерства, місцеві органи влади.

Завдання судової влади – розв'язування конфліктів, установлення винуватості особи в скоєнні правопорушень. Органи судової влади: суди різних інстанцій.

Президент України не належить до жодної із гілок влади.

Запитання: Як ви вважаєте, з якою метою здійснюється поділ влади?

8. «Займи позицію» - Чи потрібно вносити час від часу зміни до Конституції?

Учні відповідають на запитання «Чи потрібно час від часу вносити зміни до Конституції?» та коментують свою позицію, займаючи відповідне місце на уявній лінії.

ТАК _____ ЧАСТКОВО _____ НІ _____

9. «Мікрофон» - В чому значення Конституції України?

Орієнтовні відповіді:

- Конституція України проголосила прагнення України стати демократичною, соціальною, правовою державою;
- Конституція законодавчо розмежувала права й обов'язки різних гілок влади, політичних партій і громадських організацій;
- Конституція окреслила відносини держави і громадянина, їхні права та взаємні обов'язки, установила межі втручання держави в життя суспільства й окремої людини;
- Прийняття Конституції додало стабільності політичному життю українського суспільства й зміцнило міжнародний авторитет незалежної України.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

10 «Правовий диктант» - «ТАН-НІ».

1. Конституція в перекладі означає «закон» (Ні)
2. Конституція України була прийнята 28 червня 1996 р. (Так)
3. Конституція містить 18 розділів. (Ні)
4. Конституція має найвищу юридичну силу. (Так)
5. Верховна Рада належить до законодавчої гілки влади. (Так)
6. Державна влада в Україні поділяється на 2 гілки. (Ні)
7. Президент України належить до судової гілки влади. (Ні)
8. Згідно з Конституцією Україна є правовою, соціальною державою. (Так)
9. Конституція містить перехідні положення. (Так)
10. За Конституцією Україна є унітарною державою. (Так)

11. Рефлексія «Незакінчені речення»

1. На сьогоднішньому уроці-тренінгу я дізналась...
2. Мене зацікавило...
3. Мої сподівання від уроку-тренінгу...

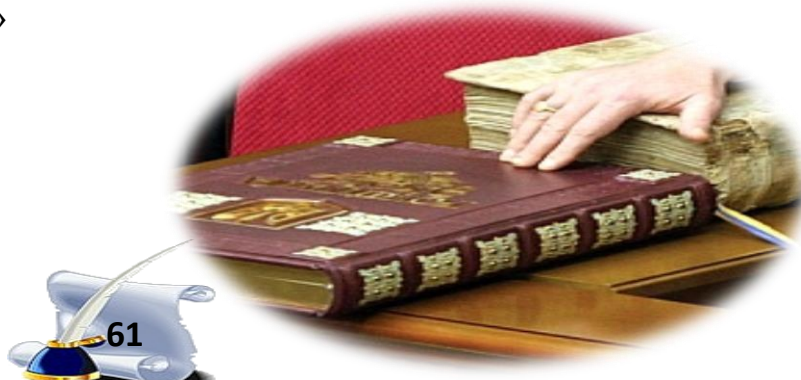
12. Висновок вчителя-тренера

Сьогоднішній урок був присвячений Конституції України. І завершити його я хочу словами видатного українського мислителя В'ячеслава Липинського: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути». Ви – громадяни України, саме вам належить її майбутнє. Можливо, хтось із вас також стане творцем Конституції України – додасть нову статтю до цього важливого документа країни.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*Написати тези для участі у дискусії на тему: «Чи повинна Конституція бути зрозумілою громадянам?»

Урок-тренінг №5.

Тема. ЩО ТАКЕ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Мета: ознайомити учнів з поняттям «права і свободи людини», їх основними видами, міжнародно-правовими документами, які регламентують права людини та дитини зокрема; удосконалювати навички роботи з документами; виховувати в учнів повагу до прав людини.

Обладнання: підручник, Конституція України, витяги із Загальної Декларації прав людини, Конвенції ООН про права дитини, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, папір формату А4, маркери, скринька, дзеркальце, анкети, картки із завданнями тощо.

Форма проведення: урок-тренінг.

Епіграф

Знати права – означає вже наполовину володіти ними.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель-тренер. У мене в руках чарівна скринька, у ній – найцінніший скарб планети Земля. Хто з вас хоче його побачити, може зазирнути, але поки що не розповідати, кого він там побачив і мовчати аж доки всі найдопитливіші та найсміливіші не зазирнуть на дно скриньки. (Діти по черзі заглядають у скриньку).

- То кого ви побачили у чарівній скриньці? (Діти називають себе, бо на дні скриньки – дзеркало).

- Так, ви побачили в чарівному дзеркалі кожен себе.

Людина – найцінніший скарб.

Отже, тема сьогоднішнього уроку – «Що таке права і свободи людини».

1. Вправа «Неповторне вітання»

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані.

- бути активним;
- вимкнути мобільні телефони;
- не перебивати інших;
- говорити по темі;
- не повторювати чужих думок тощо.

3. Вправа «Дерево очікувань»

Учням роздаються стікери у формі листочків, на яких записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи свої очікування, приклеюють їх на плакаті, де зображено дерево.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. Вправа «Анкетування»

АНКЕТА УЧАСНИКА ТРЕНІНГУ

1. Чи актуальна сьогодні проблема захисту прав дитини? _____
2. Які права та свободи, на вашу думку, захищає міжнародне та українське законодавство? _____
3. Чи можете ви сказати, що добре обізнані з міжнародним та українським законодавством, яке захищає права дитини: а) так; б) ні; в) у деякій мірі.
4. Де ви отримали знання про права дитини:
а) на уроках правознавства; б) на спецкурсі під назвою; в) ваш варіант.
5. Чи хотіли би більше дізнатись про законодавство, що захищає права дитини: а) так; б) ні.
6. Чи знаєте ви, як можна захистити свої права: а) так; б) ні; в) у деякій мірі.
7. Чи добре ви знаєте свої права: а) так; б) ні; в) у деякій мірі.

Обговорення результатів анкетування

5. Робота в групах «Мозковий штурм»

Клас ділиться 6 груп. 3 групи повинні сформулювати визначення поняття «Права людини» та 3 групи повинні сформулювати визначення поняття «свободи людини» і записати на аркушах паперу А4. Після закінчення групи по черзі оголошують результати своєї роботи. Вчитель вивішує всі формулювання груп, а потім дає визначення термінів.

6. Вправа «Гроно» - Права людини

Вчитель пише на дошці центральне слово «Права людини» і пропонує записати поряд всі асоціації, які виникають в учнів з цим словом.

7.Вправа «Топ-10»

Робота в парах. Кожній парі пропонується визначити рейтинг із 10 прав людини, розташувавши їх, починаючи від найважливішого.

Обговорення результатів. Вчитель наголошує на тому, що для кожної людини різні права можуть мати не однакове значення.

8.Вправа «Вчимося аналізувати»

Вчитель пропонує класові поділитися на пари та, читаючи, обговорити текст Загальної декларації прав людини (10 грудня 1948 р.) В ході обговорення статей учні заповнюють таблицю.

Ст. 3. Кожна людина має право на життя, свободу і на особисту недоторканність.

Ст. 12. Кожен має право просити захисту, якщо хто-небудь намагається посягнути на Ваше добре ім'я, увійти без дозволу до Вашого дому, відкрити Ваші листи або потурбувати Вас чи Вашу сім'ю без причин.

Ст. 13. Кожна людина має право на вільне пересування.

Ст. 14. Кожна людина має право шукати притулку в іншій країні, якщо у власній вона зазнає переслідування чи є під загрозою переслідування.

Ст. 17. Кожна людина має право на володіння своїм майном.

Ст. 18. Кожна людина має право вільно сповідати свою релігію і змінювати її, якщо вона забажає.

Ст. 20. Кожна людина має право на свободу мирних зборів та асоціацій.

Ст. 21. Кожна людина має право голосу, як і право брати участь в управлінні своєю державою.

Ст. 22. Кожна людина має право на соціальне забезпечення та можливості для власного всебічного розвитку.

Ст. 23. Кожна людина має право на працю, на справедливу і задовільну оплату її, на сприятливі умови праці, а також на вступ до професійних спілок.

Ст. 24. Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля.

Ст. 25. Кожна людина має право на відповідні умови життя та на медичну допомогу.

Ст. 26. Кожна людина має право на освіту.

Ст. 27. Кожна людина має право брати участь у культурному житті суспільства.

Орієнтовна таблиця

Особисті права	<ol style="list-style-type: none">1. Право на життя, свободу і на особисту недоторканність2. Право на захист честі та доброго імені.3. Право на таємницю листування.4. Свобода пересування та вибору місця проживання.
Політичні права	<ol style="list-style-type: none">1. Право на громадянство.2. Виборче право.3. Свобода союзів, асоціацій і зібрань.4. Свобода слова, думки.
Соціальні права	<ol style="list-style-type: none">1. Право на соціальне забезпечення.2. Право на житло, охорону здоров'я.3. Право на достатній життєвий рівень.4. Особлива турбота і допомога материнству і дитинства.
Економічні права	<ol style="list-style-type: none">1. Право на власність, підприємництво.2. Право на працю.3. Право створювати профспілки та входити до них.4. Захист від безробіття.
Культурні права	<ol style="list-style-type: none">1. Прав на освіту.2. Доступ до культурних цінностей.3. Свобода художньої та технічної творчості.4. Свобода викладання тощо.

9. Рухавка «Саймон сказав»

Тренер каже: «Саймон сказав: «Зроби так» і показує певний рух. Решта повторюють за ним.

10. Вправа «Малюнок презентація» - Права дитини

Права людини починаються з прав дитини. Захищати дітей на міжнародному рівні почали лише на початку ХХ століття. Було прийнято цілий ряд важливих міжнародних актів, що дали початок міжнародному руху за права дитини. Центральне місце займає «Конвенція ООН про права дитини», прийнята 20 листопада 1989 року.

Робота в групах

Клас ділиться на 5 груп. Кожна група отримує картку із завданням. На картці зазначено номер статті Конвенції ООН про права дитини. Учні мають опрацювати дану статтю та за допомогою малюнка мають зобразити право дитини, яке закріплює відповідна стаття Конвенції. Далі групи презентують свої малюнки, інші мають відгадати зображені на малюнках права дитини.

- 1-ша група – Ст. 12. Право на висловлення поглядів
2-га група – Ст. 17. Право на доступ до інформації
3-тя група – Ст. 24. Право на охорону здоров'я.
4-та група – Ст.28. Право на освіту
5-та група – Ст.31. Право на відпочинок і дозвілля.

11.Міні-лекція «Хто може допомогти у захисті твоїх прав»

Вчитель. Наведу вам коротку інформацію про життя дітей на планеті та в Україні

- 250 млн. дітей живуть за рахунок важкої праці, жебрацтва, пограбувань.
- 30 млн. дітей у світі не можуть навчатися.
- Щороку від хвороб помирає 6 млн. дітей.
- Поширюється торгівля дітьми.
- Використовують дітей для пересадки органів.
- Сьогодні в Україні понад 96 тис. дітей не мають батьків, зокрема 86 тис. цих дітей втратили батьків не через смерть – батьки відмовилися від своїх дітей.
- 145 тис дітей не мають де жити, жебракують.
- 136 хворих дітей-інвалідів не можуть своєчасно отримати медичну безкоштовну допомогу або зовсім її не отримують.
- В Україні кожна двадцята дитина змушена самостійно заробляти гроші.

Запитання:

1. Чи порушено в даних випадках права дітей?
2. Чи знаєте ви, куди необхідно звертатися для захисту своїх прав.?

Вчитель. Ст. 55. Конституції України.

Права і свободи людини захищаються судом.

Кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Запитання:

1. Як ви вважаєте, куди найчастіше звертаються люди для захисту своїх прав?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

13. Гра «Чи знаєте ви зміст Конвенції ООН про права дитини?»

Команди одержують бланки із завданням – визначити справжні та жартівливі права. Кожному праву відповідає певна літера. Із цих літер треба скласти зашифровану ключову фразу («І я знаю Конвенцію ООН»). Напишіть цю фразу на аркуші.

Знайдіть права, які дійсно визначені у Конвенції:

1. Усі діти мають право на любов та турботу. (і)
2. Кожна дитина має право їсти лише гамбургери, чіпси та ход-доги. (в)
3. Дітей, які добре ставляться до своїх батьків, ті повинні особливо поважати. (х)
4. Усі діти рівні у своїх правах. (я)
5. Жодна дитина не повинна бути жертвою насильства чи війни. (з)
6. Кожна дитина може нецензурно висловлюватися, якщо вона того захоче. (ь)
7. Особлива турбота – дітям-інвалідам. (н)
8. Усі діти мають право на повноцінне харчування. (а)
9. Усі діти мають право на відпочинок та дозвілля. (ю)
10. Жодна дитина не повинна мити посуд. (л)
11. Усі діти мають право на освіту. (к)
12. Кожна дитина має право користуватися посудом. (ш)
13. Жодна дитина не повинна прибирати власну кімнату. (ч)
14. Особлива турбота – дітям, які перебувають у конфлікті з законом. (о)
15. Особлива турбота – дітям біженцям. (н)
16. Діти мають право вільно висловлювати свої погляди. (в)
17. Кожна дитина має право відмовитися від обіду. (с)
18. Усі діти мають право на медичну допомогу. (є)
19. Усі діти мають право на вільне спілкування. (н)
20. Діти, які мають брата чи сестру, повинні отримувати додатковий захист. (ж)
21. Особлива турбота – дітям без сімей. (ц)
22. Жодну дитину не можна примусово залучити до праці. (і)
23. Усі діти мають право на інформацію. (ю)
24. Жодну дитину не повинні принижувати чи ображати. (о)
25. Кожна дитина має право отримувати сніданок у ліжку. (т)
26. Кожна дитина має право на свободу думки, релігії, поглядів. (о)
27. Кожна дитина має право безкоштовно розважатися. (р)
28. Жодна дитина не повинна бути об'єктом будь-якого насилля. (н)

14. Рефлексія

1. Якими є ваші враження від уроку?
2. Що було корисним для вас дізнатися сьогодні?
3. Якою інформацією ви б хотіли поділитися?

15. Висновок вчителя-тренера

Шановні учні! Ви від народження наділена правами. Однак пам'ятайте: поряд із вами живуть люди, які також мають права. Тому реалізовувати свої права, не порушуючи при цьому прав та інтересів інших – це своєрідне мистецтво. Досягти такого балансу можливо не тільки завдяки високій правовій свідомості, грамотності чи через страх перед відповідальністю, а перш за все тоді, коли ти в своїх діях керуєшся совістю, порядністю, людяністю, добрими намірами, чесністю, повагою до оточуючих. Народна мудрість гласить: «Якого ставлення бажаєш до себе – так стався і до інших», «Що посієш – те й пожнеш», «Людина – коваль свого щастя», «Життя прожити – не поле перейти», і ці вислови не потребують доказів, оскільки перевірені віками.

І на завершення, пропоную послухати казку «Сніжинка». Нехай це буде казка натхнення! Отже, слухайте уважно:

— Скажи мені, скільки важить сніжинка? — спитало Мишеня в Голуба.

— Не більше, ніж нічого, — відповів той.

— Тоді я розкажу тобі одну дивну історію, — сказало Мишеня.

Я сидів на ялинковій гілочці, біля самого стовбура, коли почав падати сніг. Це було схоже на безтурботний сон. Щоб якось убити час, я рахував сніжинки, які легенько падали на хвою моєї гілки. Я нарахував приблизно 3741952 сніжинки. Коли впала ще одна, то своєю вагою (не більше, ніж нічого...) зламала гілку». Розказавши цю історію, Мишенятко зникло. А Голуб подумав: «Напевно, для того, щоб настав мир у цьому світі, не вистачає голосу всього однієї людини».

Можливо, діти, саме вашого голосу не вистачає, щоб захистити права тих, хто має в цьому велику потребу. Пам'ятайте про це і не будьте байдужими.

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*Написати есе на одну із тем: «Знати права – означає вже наполовину володіти ними» або «Права однієї людини закінчуються там, де починаються права іншої».

Урок-тренінг №6.

Тема. ПРАВО НА ОСВІТУ В УКРАЇНІ

Мета: юридичний зміст права на освіту в Україні, ознайомити учнів із системою освіти, видами навчальних закладів, які існують в Україні, з'ясувати права та обов'язки учасників навчального процесу; формувати вміння роботи з документами, моделювати та розв'язувати правові ситуації, пов'язані з правами та обов'язками учасників навчально-виховного процесу; виховувати в учнів повагу до навчання.

Обладнання: підручник, Конституція України, витяги із Закону України «Про освіті», схема «Типи навчальних закладів», плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, папір формату А4, маркери тощо..

Форма проведення: урок-тренінг.

Епіграф

Освітній процес – це саме життя, а не підготовка до майбутнього.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель звертає увагу учні на епіграф уроку-тренінгу, підводячи до теми заняття «Право на освіту в Україні».

1. Вправа «Компліменти»

Вчитель та учні роблять один одному компліменти, налаштовуючись на роботу.

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані.

- бути коректним, тактовним;
- бути конструктивним, лаконічним;
- дотримуватись «правила руки» (піднімати руку, коли бажає висловити свою думку);
- обговорюючи тезу, аргументувати її;
- не повторювати чужих думок тощо.

3. Вправа «Мої очікування»

Учням роздаються стікери у формі зерен, на яких записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи свої очікування, приклеюють їх на плакаті зраного поля.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

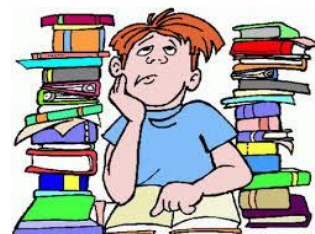
4. Вправа «Продовжи розповідь»

У ч и т е л ь. Був собі хлопець. Його дуже любили батьки. Так любили, що ні в чому не могли відмовити. І коли, навчившись у першому класі читати, писати й рахувати, він сказав батькам: «Я більше не хочу ходити до школи і взагалі вчитись», — ті не змогли йому заперечити. Хлопець залишився вдома. Минали роки. Хлопець виріс, став дорослим, але все ще сидів вдома або гуляв із друзями. Та от настав час, коли його старенькі батьки померли.

Завдання

Складіть розповідь про подальше життя цього хлопця.

Після розповідей учнів вчитель робить *висновок*:

Однією з передумов успішного розвитку будь-якої держави є забезпечення нею свого майбутнього. Для цього, зокрема, потрібно створити ефективну й сучасну освіту

Право на освіту — одним з головних прав людини в будь-якому цивілізованому суспільстві. Право на освіту в нашій країні гарантоване Конституцією України (стаття 53).

Ст. 53 Конституції України:

Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

5. Робота в групах за методом «Мозковий штурм»

1. Для чого потрібна освіта?
2. Який рівень освіти потрібен сучасній людині?
3. Чи впливає гарна освіта на становище людини в Україні?

6. Міні-лекція «Основні принципи освіти в Україні»

Закони закріплюють головні принципи освіти в Україні:

- обов'язковість освіти;
- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освіти;
- гуманізм і демократизм освіти;
- незалежність школи та освіти загалом від політичних партій і релігійних організацій;

- безперервність і різноманітність освіти;
- науковість;
- зв'язок зі світовою на національною історією, культурою.

7. «Дерево рішень»»

Вчитель записує на дошці варіанти відповідей учнів на запитання:

Які ви знаєте заклади освіти?

Відповіді учнів вчитель доповнює розповіддю, коментуючи схему:

8. Рухавка «Ураган».

9. Вправа «Юридична консультація»

Клас розподіляється на 5 груп.

- 1-а група — експерти. Опрацьовують витяг із тексту Закону України «Про освіту» з переліком прав та обов'язків учнів, дають юридичну оцінку ситуаціям, які запропонують представники інших груп.
- 2–3 групи. Моделюють та демонструють по 2 ситуації, що ілюструють взаємовідносини учнів з учителями, адміністрацією, між собою.
- 4–5 групи. Моделюють та демонструють по 2 ситуації, пов'язані із взаємовідносинами батьків з вчителями, адміністрацією школи, дітьми стосовно проблем навчання дітей. Якщо дітям складно зорієнтуватися,

вчитель може запропонувати тему ситуації, наприклад бажання батьків перевести свою дитину на навчання екстерном або бажання не дуже здібного учня взяти участь в олімпіаді тощо.

10. Вправа «Нова школа»

Клас ділиться на 3 групи. Кожна група має створити свій проект «Нова школа». Це школа, в якій учні хотіли би вчитися. У проекті мають бути відображені:

1. Емблема і девіз школи.
2. Правила шкільного життя.
3. Покарання в школі.
4. Форми навчання

До проекту можна внести власні доповнення.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

11. Сенкан до слова «Освіта».

Учні складають сенкан до слова «Освіта»

Освіта

Обов'язкова та бажана.

Навчає, розвиває, виховує.

Навчання — світ, а не навчання — тьма.

Майбутнє...

12. Рефлексія

1. На сьогоднішньому уроці-тренінгу я дізналась...
2. Із заняття я зробив висновок...
3. Мої сподівання від уроку-тренінгу...*(якщо справдилися, то на місці зерен учні прикріплюють колосок як символ того, що зерно знань проросло).*

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

Підібрати афоризми, прислів'я, приказки про освіту, школу, навчальний процес.

*Знайти повідомлення в ЗМІ про використання учнями своїх прав на освіту.

Урок-тренінг №7.

Тема. СПОЖИВАЧІ ТА ЇХНІ ПРАВА. ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Мета: ознайомити учнів з поняттями «споживач», «виробник», «продавець», «виконавець», нормативними актами, які регламентують права споживачів, органами, які захищають права споживачів; розвивати вміння аналізувати ситуації, навчити учнів складати заяви та позови; виховувати толерантність.

Обладнання: підручник, юридичний словник, витяги із Закону України «Про захист прав споживачів», зразки заяв, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, папір формату А4, маркери тощо.

Форма проведення: урок-тренінг.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

1. Бесіда за запитаннями

Учитель демонструє неякісний товар

1. Чи траплялися у вашому житті чи житті ваших батьків випадки, коли порушувалися ваші права, як права споживачів ?

2. Чи зашкодило вам або вашим близьким незнання прав споживача ?

Вчитель-тренер: Як ви зрозуміли, темою нашого сьогоднішнього уроку-тренінгу є : «Споживачі та їхні права. Захист прав споживачів».

2. Вправа «Правила тренінгу»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані.

- Лаконічність і активність.
- Говорити від свого імені.
- Толерантність.
- Мобільні вимкнути тощо.

3. Вправа «Мої очікування» - «Незакінчені речення»

Учням роздаються стікери, на яких записують свої очікування від тренінгу.

а) від тренера я очікую...; б) від інших учасників я очікую...; в) від себе я очікую...; г) мета, яку я маю намір досягти -

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. Вправа «Юридичний буквар»

Учням пропонується співставити слова, що означають певну дію, із суб'єктами господарювання чи фізичними особами:

1) Надавати послуги;	А) споживач;
2) Придбати;	Б) продавець;
3) Виробляти;	В) виробник;
4) Виконувати роботу;	Г) виконавець.
5) Замовляти;	
6) Реалізовувати.	

А) _____; Б) _____; В) _____; Г) _____.

За допомогою підручників, юридичних словників учні знайомляться з термінами «споживач», «виробник», «продавець», «виконавець» та перевіряють правильність виконання завдання.

Споживач – фізична особа, яка придбала, замовила, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Продавець – суб'єкт господарювання, який згідно з договором реалізує споживачеві товари або пропонує їх до реалізації.

Виробник – суб'єкт господарювання, який виробляє товар або заявляє про себе як про виробника товару чи про виготовлення такого товару на замовлення, розміщуючи на товарі своє найменування, торговельну марку.

Виконавець – суб'єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги.

5. «Мозковий штурм»

Учням пропонується назвати права та обов'язки споживачів (навіть якщо не впевнені, що такі права та обов'язки передбачені у законі). Думки, висловлені учнями, записуються на дошці у дві колонки:

ПРАВА СПОЖИВАЧА

- 1)Захист своїх прав державою
- 2)Належну якість продукції, обслуговування
- 3) Безпеку продукції
- 4)достовірну інформацію про товар
- 5) відшкодування шкоди
- 6) звертатись до суду
- 7)об'єднуватись в організації споживачів

ОБОВ'ЯЗКИ СПОЖИВАЧА

- 1) ознайомитись з правилами експлуатації товару
- 2)за потреби звернутися за роз'ясненням до продавця
- 3)користуватись товаром згідно призначення
- 4) дотримуватись умов експлуатації

Завдання учням

Порівняти пропозиції, отримані учнями під час «Мозкового штурму», з правами та обов'язками споживачів, закріпленими Законом України «Про захист прав споживачів».

6. Вправа «Коментування схеми»

Учні розглядають схему, за необхідності вчитель її коментує.

7. Рухавка «Емоція по колу»

Всі учасники сідають у коло, кожен по черзі за допомогою міміки передає якусь емоцію, всі інші один за одним її повторюють.

7. Рольова гра «Права споживача»

Учні діляться на дві групи – «Покупці» та «Продавці». Групи знайомляться із витягом із Закону України «Про захист прав споживачів», зразками позовних заяв, користуються матеріалами підручника.

Імітаційна гра

1-й епізод. Купівля мобільного телефону.

2-й епізод. Дії сторін договору купівлі-продажу в разі придбання товару неналежної якості (як продовження попереднього епізоду).

3-й епізод. Складання заяви про задоволення вимог споживача.

Обов'язкові елементи заяви:

1. Адресат та автор заяви (назва, прізвище, ім'я, по батькові, адреса)
2. Виклад обставин справи.
3. Посилання на нормативні акти, якими обґрунтовуються вимоги заявника.
4. Чіткий виклад вимоги.
5. Підпис та дата.

4-й епізод. Складання позовної заяви до суду щодо порушення прав споживача.

8. Вправа «Рекламний маркетинг»

Учні діляться на 4 групи, кожна з яких отримує завдання придумати назву, емблему та рекламний слогін для закладу, що надає послуги. Результати своєї роботи презентують.

1-ша група. – Ресторан.

2-га група – Салон краси.

3-тя група – Автомійка

4-та група – Сауна.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

9. Метод «Інтерв'ю»

Учні по черзі задають запитання, які стосуються теми уроку тренінгу, один одному, повторюючи таким чином матеріал теми.

Останнім ставить запитання вчитель-тренер: «Чи справдилися очікування від тренінгу?»

Висновок вчителя: Сьогодні кожен повинен бути грамотним споживачем, повинен вміти захищати свої права. Наскільки грамотно ви будете поводитися із продавцем, настільки цивілізованою стане наша система торгівлі, суспільного обслуговування населення.

10. Вправа «Віночок побажань»

«Я бажаю тобі...»

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

Складіть юридичну задачу на тему «Споживач»

*Складіть короткий «Кодекс поведінки продавців та покупців»

Урок-тренінг №8.

Тема. ЯК ЗАКОНОДАВСТВО РЕГУЛЮЄ ПРАЦЮ НЕПОВНОЛІТНІХ

Мета: ознайомити учнів з особливостями прав неповнолітніх в трудових відносинах, пільгами й перевагами, які надають неповнолітнім; розвивати вміння розв'язувати правові ситуації за допомогою норм права, аналізувати нормативно-правові акти; виховувати повагу до праці.

Обладнання: підручник, витяги з Кодексу законів про працю України, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, папір формату А4, маркери, доступ до Інтернету, планшети тощо.

Форма проведення: урок-тренінг.

Епіграф

*Тільки два стимули примушують працювати людей:
спрага заробітної плати і боязнь її втратити.*

Генрі Форд

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель-тренер: Учні, послухайте притчу.

У середні віки у французькому місті Шарті будували собор. Якось трьох тачечників, які виконували однакову роботу - перевозили камінь, запитали:

- Слухайте, друзі, що ви робите?

Перший робітник похмуро глянув і роздратовано відповів: „Тобі що, повилазило? Не бачиш – камінь тягаю на майданчик, хай йому грець!”

Другий спокійно сказав : „ Що я роблю? Заробляю на кусень хліба для своєї родини.”

А третій розігнувся, витер спітніле чоло, усміхнувся і з гордістю сказав: „ Я будую Шартський собор!”

Ідея цієї притчі актуальна й нині: праця не лише нестерпний тягар чи засіб для матеріального забезпечення, а й – найперше – джерело творчості й щастя. У Святому письмі сказано : „ Блаженна людина, що насичується від плодів своєї праці і шукає в ній утіху”. Це є істина. Бажаю вам від роботи на сьогоднішньому занятті отримати задоволення і користь. А тема уроку також пов'язана із працею: «Як законодавство регулює працю неповнолітніх»

1. Вправа "Інтерв'ю"

Учні діляться на пари. Учасники по черзі беруть один у одного інтерв'ю з метою дізнатися про іншого щонайменше три будь-яких факти. Далі кожний учасник пари по черзі представляє іншого учасника всій групі і розповідає, про що зміг дізнатися.

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані.

- навчаємося з натхненням;
- говорити по черзі;
- бути активним;
- дослухатися до інших тощо.

3. Вправа «Мої очікування»

Учні на стікерах у вигляді квіточок записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи їх, приклеюють на плакаті, де зображено клумбу.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4.Евристична бесіда

1. Чи можете ви, навчаючись у 9 класі, бути учасниками трудових відносин?
2. Чи доводилося комусь із вас заробляти самостійно? Коли і як це відбувалося?
3. Чи легко знайти роботу неповнолітньому?

5. Вправа «Презентації» - Особливості праці неповнолітніх

Клас ділиться на 5 груп, кожна з яких отримує завдання, по опрацюванні якого необхідно коротко презентувати результати дослідження. Команди користуються матеріалами підручника, витягами з Кодексу законів про працю України, доступом до мережі Інтернет тощо.

1-ша група. – Особливості прийняття на роботу неповнолітніх.

2-га група. – Особливості робочого часу неповнолітніх.

3-тя група – Особливості часу відпочинку для неповнолітніх.

4-та група – Оплата праці неповнолітніх.

5-та група - Роботи, на яких забороняється використовувати працю неповнолітніх.

Презентації груп

1-ша група. – Особливості прийняття на роботу неповнолітніх.

- ✓ Усі особи, молодші 18 р., приймаються на роботу лише після попереднього медичного огляду. До досягнення 21 р. особи щороку підлягають медичному огляду.
- ✓ За загальним правилом, на роботу приймаються особи, що досягли 16 р.; за згодою одного з батьків – з 15 р.; у вільний від навчання час – з 14 р.
- ✓ При прийнятті на роботу неповнолітнього строк випробування для нього не встановлюється.
- ✓ Неповнолітні користуються пільгами (охорона праці, робочий час, відпустка тощо.)
- ✓ Обмеження звільнення за ініціативою адміністрації.

2-га група. – Особливості робочого часу неповнолітніх.

- Скорочення робочого часу для неповнолітніх віком 16-18 р. – 36 годин на тиждень в період канікул або коли вже не навчається, 18 годин – у вільний від навчання час.
- Для неповнолітніх віком 14-16 р. – 24 години на тиждень в період канікул, 12 годин – в період навчання у вільний від навчання час.

3-тя група – Особливості часу відпочинку для неповнолітніх.

- Неповнолітнім надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день.
- Відпустка надається в літній час або за їхнім бажанням у будь-яку іншу пору року.
- Відпустка може надаватися і до настання 6-місячного терміну роботи.

4-та група – Оплата праці неповнолітніх.

- Заробітна плата неповнолітнім при скороченій тривалості робочого часу виплачується в такому самому розмірі, як працівникам при повній тривалості робочого часу.

5-та група - Роботи, на яких забороняється використовувати працю неповнолітніх.

- Роботи, пов'язані з шкідливими або небезпечними умовами праці.
- Нічні, понаднормові роботи.
- Роботи у вихідні та святкові дні.
- Підземні та висотні роботи.
- Роботи, пов'язані з застосуванням комп'ютера.
- Роботи, пов'язані з реалізацією продуктів харчування.
- Роботи, пов'язані з доставкою кореспонденції до офісів.
- Роботи, пов'язані з підійманням і переміщенням речей, вага яких перевищує граничні норми.

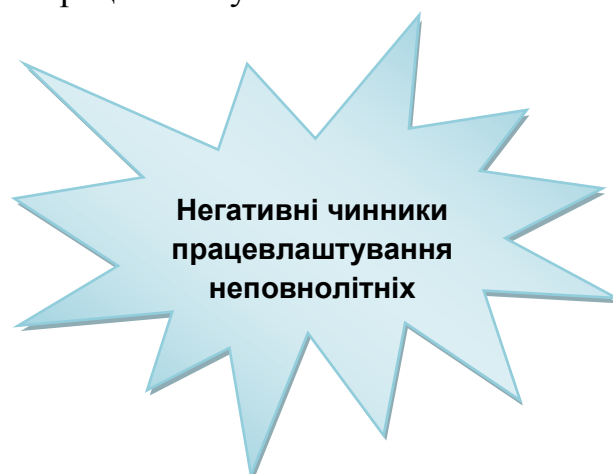
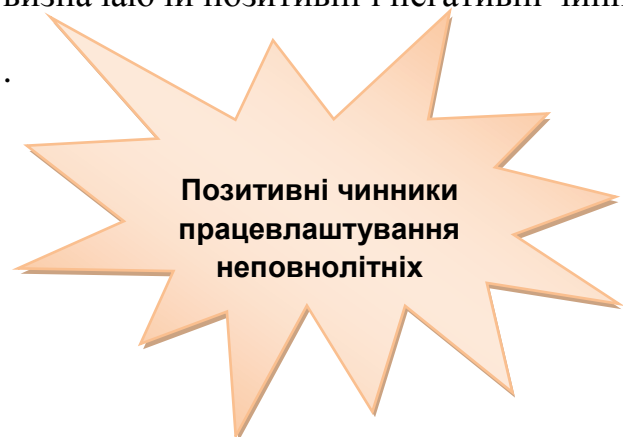

6. Займи позицію - Праця неповнолітніх

Учні висловлюють своє ставлення до праці неповнолітніх, займаючи відповідне місце на уявній лінії.

ЗА _____ ЧАСТКОВО _____ ПРОТИ _____

На основі коментарів учні складають грона чинників працевлаштування, визначаючи позитивні і негативні чинники працевлаштування неповнолітніх

7. Вправа «Рекламний плакат»

Клас ділиться на 2 групи, кожна з яких отримує завдання намалювати плакат.

1-ша група. – Реклама праці неповнолітніх.

2-га група. – Антиреклама праці неповнолітніх.

8. Рухавка «Море хвилюється раз...»

9. Вправа «Правовий аналіз ситуацій»

Клас ділиться на групи, кожна з яких отримує ситуацію для аналізу.

Результати роботи кожна група представляє перед класом.

1-ша група. – На літніх канікулах Богдан (15 р.) вирішив влаштуватися помічником токаря. Батьки про це нічого не знають.

2-га група. – 17-річного Михайла прийняли на роботу шахтарем з випробуванням 2 місяці.

3-тя група – 17-річна Олена, пропрацювавши 3 місяці продавцем, попросила роботодавця надати їй відпустку. Роботодавець відмовився, мотивуючи це тим, що вона ще не пропрацювала півроку.

4-та група – Петру 15 років, він працює після уроків дворником 12 годин на тиждень, власник виплачує заробітну плату в розмірі, пропорційному відпрацьованому часу.

10. «Уявний мікрофон»

1. Чи вигідно роботодавцям приймати на роботу осіб молодше 18 років?
2. Які наслідки для неповнолітніх може мати неофіційне працевлаштування?

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

11. Вправа «Цифрова розминка»

Учні, спираючись на матеріал уроку, пояснюють юридичний зміст цифр – 31, 16, 24, 36, 15, 14..

11. Рефлексія

1. Чи буде інформація, яку ви отримали на уроці, важливою і корисною для вас? Чому?
2. Чи справдилися ваші очікування?

12. Вправа «Побажання на майбутнє»

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*Підібрати прислів'я та приказки про працю.

Урок-тренінг №9.

Тема. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА ЙОГО УЧАСНИКИ

Мета: дати учням уявлення про основні етапи розгляду кримінальної справи, учасників кримінального процесу та їхні права та обов'язки, принцип презумпції невинуватості, процедуру розгляду кримінальної справи; удосконалювати навички роботи з правовими документами, аналізувати інформацію; формувати свідоме ставлення щодо важливості права людини на захист у суді.

Обладнання: підручник, Конституція України, витяги з Кримінально-процесуального Кодексу, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, папір формату А4, маркери, окуляри тощо..

Форма проведення: урок-тренінг.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель-тренер: Учні, мабуть, не раз із ЗМІ ви чули про розгляд та перебіг кримінального процесу. Будь-яка людина може стати учасником кримінального процесу (у якості потерпілого, свідка підозрюваного тощо), тому важливо знати, як він проходить. Саме цій темі присвячено наш урок-тренінг.

1. Вправа «Чарівні окуляри»

Через «чарівні» окуляри видно лише добре. Передаючи окуляри з рук в руки, діти розказують, що гарного вони бачать в однокласникові, який сидить поруч з ним.

2. Вправа «Правила»

Вчитель та учні спільно виробляють або повторюють правила уроку-тренінгу і записуються на ватмані.

- говорити коротко;
- бути доброзичливим;
- говорити від себе;
- поважати чужу думку тощо.

3. Вправа «Мої очікування»

Учні на стікерах записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи їх, приклеюють у підніжжі гори, зображеної на плакаті.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. «Мозковий штурм»

В яких випадках має бути порушено кримінальну справу? Що може стати підставою для цього?

Навідні запитання (за потребою):

1. Як повинен діяти громадянин, який став свідком злочину?
2. Чи доводилося вам зустрічати в ЗМІ повідомлення про скоєння злочину?
3. Чи може міліція чи інший правоохоронний орган виявити ознаки злочину?

Підсумок:

Приводом до порушення кримінальної справи можуть стати:

- повідомлення громадян;
- повідомлення посадових осіб;
- повідомлення ЗМІ;
- безпосереднє виявлення ознак злочину правоохоронцями.

Кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю:

- 1) за відсутності події злочину;
- 2) за відсутності в діянні складу злочину;
- 3) щодо особи, яка не досягла на час вчинення суспільно небезпечного діяння одинадцятирічного віку.

5. Вправа «Ланцюжок» - Етапи кримінального процесу

Учням пропонується розставити етапи кримінального процесу в логічній послідовності їх проведення:

- А) судовий розгляд;
- Б) відновлення кримінальної справи за ново виявленими обставинами;
- В) досудове розслідування;
- Г) касаційне провадження;
- Д) порушення кримінальної справи;
- Е) віддання до суду;
- Є) попередній розгляд справи суддею;
- Ж) перегляд судових рішень, що набули законної сили;
- З) виконання вироку.

За допомогою підручника учні перевіряють правильність виконання завдання. (Д-В-Е-Є-А-Г-З-Ж-Б)

6. «Коло ідей»

Запропонуйте способи, прийоми, дії, за допомогою яких може бути отримано інформацію про злочин.

Підсумок: слідчі дії, які використовуються під час досудового слідства – допит, обшук, очна ставка, впізнання, експертиза тощо.

7. Метод «Прес» - Презумпція невинуватості.

В Конституції України закріплено принцип презумпції невинуватості.

Ст. 62

Особа вважається невинуватою у скоєнні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувачувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у скоєнні злочину...

Висловіть свою думку щодо доцільності закріплення принципу презумпції невинуватості і його значення для кожної людини.

Схема відповіді:

«Я вважаю, що...»

«Тому що...»

«Наприклад, ...»

«Тому я вважаю...»

8. Рухавка «Саймон сказав»

Тренер каже: «Саймон сказав: «Зроби так» і показує певний рух. Решта повторюють за ним.

9. Рольова гра «Судове засідання»

Ситуативна задача

На лаві підсудних 7-річний хлопець, який звинувачується в тому, що вкрав з сейфу в домі своєї тітки коштовності на значну суму. Є свідки, які бачили, як підсудний ховав вкрадене.

Клас ділиться на 2 групи:

- 1 група — учасники судового процесу.
- 2 група — експерти.

Підготовка до основної частини

- 1 група отримує статті Кримінально-процесуального кодексу та ситуативні задачі і готуються на їх підставі розіграти судовий процес, розподіливши ролі (потерпілий, підсудний, свідок, суддя, прокурор, захисник) та їхні дії.

- 2 група також отримує текст статей Кримінально-процесуального кодексу й опрацьовує їх, щоб потім проаналізувати змодельовані 1 групою ситуацію.

Основна частина

Група 1 демонструють підготовлені ситуації, після чого група експертів оцінює переглянуте.

Підбиття підсумків

Клас повинен коротко вказати основні етапи судового процесу, права та обов'язки його учасників.

ДОДАТОВА ІНФОРМАЦІЯ ДО ВПРАВИ №9.

Кримінально-процесуальний кодекс

Ст. 53. Обов'язок роз'яснення і забезпечення прав особам, які беруть участь у справі.

Суд, прокурор, слідчий та особа, яка провадить дізнання, зобов'язані роз'яснити особам, що беруть участь у справі, їх права і забезпечити можливість здійснення цих прав.

Основні етапи судового процесу

1. Початок: оголошення судді про початок судового процесу, представлення учасників.
2. Представлення попередніх аргументів сторін (прокурор та адвокат по черзі представляють свої аргументи).
3. Допит обвинуваченого та свідків, пред'явлення доказів.
4. Остаточні аргументи сторін (прокурор та адвокат виступають з остаточними аргументами щодо справи).
5. Останнє слово підсудного.
6. Винесення вироку.

Права та обов'язки учасників судового процесу

Суддя

1. Веде засідання.
2. Пояснює сторонам та свідкам їхні права та обов'язки.
3. Ставить запитання підсудному та свідкам.
4. Приймає чи відхиляє клопотання щодо запитань обвинуваченому або свідкам.
5. Виносить вирок.

Прокурор

1. Виступає на боці звинувачення.
2. Представляє докази обвинувачення, в тому числі й показання свідків.
3. Ставить запитання підсудному та свідкам.
4. Бере участь у дебатах.

Адвокат

1. Виступає на боці захисту.
2. Ставить на засіданні питання підсудним, потерпілому, свідкам, експерту, спеціалісту, позивачу і відповідачу.
3. Подає докази, в тому числі й показання свідків.

4. Заявляє клопотання і відводи, оскаржує дії і рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду.

5. Бере участь у дебатах.

Підсудний (відповідач)

1. Має право знати, у чому його обвинувачують.

2. Має право давати показання з пред'явленого йому обвинувачення або відмовитися давати показання й відповідати на запитання.

3. Має право на останнє слово.

Потерпілий

1. Надає показання у справі.

2. Відповідає на запитання сторін.

3. Має право подавати скарги на вирок або ухвалу суду.

Свідок

1. Дає показання про обставини, які підлягають встановленню за даною справою, в тому числі про факти, що характеризують особу підсудного, або про взаємовідносини з ним (не можуть бути доказами дані, повідомлені свідком, джерело яких невідоме).

2. Має право давати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, й користуватися допомогою перекладача.

3. Має право відмовитися давати показання щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів.

4. За надання заздалегідь неправдивих показань свідок несе кримінальну відповідальність за ст. 384 Кримінального кодексу України.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

10. «Правовий хокей»

Учні діляться на дві групи. Групи задають по черзі одна одній запитання по темі уроку.

11. Вправа «Результати очікувань»

Учні діляться враженнями від уроку-тренінгу. Якщо результати очікувань справдилися, то стікери із їх надписами переклеюються на вершину гори.

11. Вправа «Побажання на майбутнє»

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*Підібрати уривок з художнього фільму, в якому відображено один з етапів кримінального процесу.

Урок-тренінг №10.

Тема. СВІТ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Мета: дати уявлення про окремі юридичні професії, основні повноваження слідчого, прокурора та представників інших юридичних професій, ознайомити з вимогами, яким мають відповідати особи, що збираються працювати в галузі права, навчальними закладами, які здійснюють підготовку юристів; формувати навички аналізу життєвих ситуацій з точки зору доцільності звернення по допомогу до представників юридичних професій.

Обладнання: бейджик, плакат із правилами групової роботи, різнокольорові стікери, папір формату А4, плакат, торбинка, картки із написами юридичних професій, контурні карти.

Форма проведення: урок-тренінг.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. ВСТУП

Вчитель-тренер: Після завершення навчання у школі абсолютна більшість із вас продовжить навчання у вищих навчальних закладах. Там ви здобудете вищу освіту й професію. Хтось із вас буде інженером, а хтось – програмістом, одні бухгалтерами, а інші – менеджерами. А хтось захоче стати юристом. Тому тема сьогоднішнього заняття: «Світ юридичних професій».

1. Вправа на знайомство «Я - через десять років»

Мета: знайомство всіх учасників тренінгу, підготовка групи до подальшої спільної роботи.

Всі присутні по колу називають своє ім'я і презентують свою діяльність, організацію, захоплення... через 10 років.

2. Вправа «Правила»

Мета: сприяти створенню доброзичливої, комфортної атмосфери для конструктивної роботи.

Для того щоб спілкування на занятті було ефективним, нам потрібно прийняти правила роботи. Учні по черзі висловлюють свої пропозиції. Всі запропоновані правила записуються на ватмані.

- Добровільна участь у виконанні вправ та завдань.

- Говорити від свого імені, стисло, по суті.
- Поважати думки інших.
- Будь-яку відповідь приймати позитивно.
- Цінувати час.

3. Вправа «Дерево очікування»

Мета: визначити сподівання й очікування учасників тренінгу.

Учням роздаються стікери у формі листочків, на яких записують свої очікування від тренінгу. Потім, виголошуючи свої очікування, приклеюють їх на плакаті, де зображено дерево.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

4. «Мікрофон»

Учні дають відповіді на запитання:

1. Які юридичні професії вам відомі?
2. Чи знайомі ви із людьми юридичних професій?

Названі учнями юридичні професії зазначаються на ватмані.

5. Міні-лекція «Які юридичні професії (спеціальності) існують.»

Юрист — це спеціаліст, який має юридичні знання, фундаментальні (глибокі) і спеціалізовані. Спеціалізовані знання потрібні для певного виду юридичної діяльності (діяльність адвоката, слідчого). Юрист — це спеціаліст, який використовує свої правові знання на практиці, тобто він уміє вчиняти певні юридичні дії, складати юридичні документи. Види юридичної діяльності різняться за змістом, функціями, професійними якостями.

Основними юридичними професіями (спеціальностями) є:

- суддя;
- слідчий;
- прокурор;
- адвокат;
- нотаріус;
- юрисконсульт

Людина, яка здобула юридичну освіту, може працювати в:

- суді;
- прокуратурі;
- міліції;

- нотаріаті;
- податковій службі;
- органах державної влади та місцевого самоврядування;
- юстиції;
- органах реєстрації актів цивільного стану (РАЦС);
- юрисконсультотом у підприємствах та організаціях;
- адвокатурі і т.ін.

6. Вправа «Реклама професії»

Мета: охарактеризувати основні положення слідчого, прокурора та представників інших юридичних професій.

Учні по черзі із торбинки витягують картки із написами юридичних професій – суддя, слідчий, прокурор, адвокат, нотаріус. Потім знаходять тих учнів, в яких та ж сама карточка. Об'єднуються в групи.

Завдання групам.

Зробити рекламу певній юридичній професії – суддя, слідчий, прокурор, адвокат, нотаріус.

Схема реклами

1. Які професійні обов'язки виконує.
2. Яким чином здобуває фах.
3. В яких випадках ми звертаємося до представника цієї професії.

Кожній групі надається інформація про професію, журнали. Учні за допомогою вирізок із журналів, наданої інформації, олівців створюють рекламу юридичної професії. Кожна група презентує свою рекламу.

Обговорення.

- Чи легко було створити рекламу юридичної професії?
- Чи хотіли б ви особисто обрати одну з цих професій?
- Чи вважаєте ви, що ці професії популярні, престижні? Чому?

7. Рухлива вправа «Замок — лицар — рок-н-ролл»

Мета: зміна виду діяльності, рухова активність.

Вчитель пропонує об'єднатися у групи по 3 учні. Двоє учасників беруться за руки й утворюють коло — «замок», третій стає всередину — «лицар у замку». Коли вчитель дає команду «замок», «замки» мають знайти нового «лицаря», а «лицарі» залишаються на місці. Коли вчитель дає команду «лицарі», ті повинні покинути «замок» і знайти новий. Коли вчитель дає команду «рок-н-ролл», усі групи розпадаються й утворюють нові, відповідно до своїх ролей. Щоразу залишається учень без ролі, вона і стає ведучим.

8. Вправа «Мапа юридичних професій»

Мета: визначити, які навчальні заклади надають юридичну освіту.

Учні діляться на дві групи («Феміда» та «Фортуна»). Вчитель надає інформацію на картках та контурну карту. Групи позначають на контурній карті юридичні навчальні заклади України.

Відбувається презентація.

Обговорення.

Про які провідні юридичні навчальні заклади ви дізналися?

Які юридичні навчальні заклади є у нашому регіоні?

Які особливості підготовки юристів - працівників правоохоронних органів?

9. Вправа «Портрет юриста»

Мета: виявити, які, на думку учнів, особисті риси необхідні для осіб, які обирають юридичні професії.

Учні висловлюють думки, які риси, якості необхідні для людей, що збираються обрати одну з юридичних професій:

Високі моральні якості, принциповість, чесність, відповідальність, висока кваліфікація, достатній рівень юридичної підготовки.

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

10. «Рефлексія»

У суспільстві існує ряд юридичних спеціальностей, які традиційно належать до числа провідних і мають особливе значення у справі забезпечення правопорядку і законності.

1. Чи корисним був для вас урок-тренінг?
2. Чи справдилися ваші очікування?
3. Які знання ви використаєте в особистому житті у майбутньому?

10. Вправа «Ми-молоді»

Учні стають у коло, кладуть руки один одному на плечі і тричі кажуть: «Ми – молодці!»

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати відповідний матеріал підручника.

*Написати міні-повідомлення на тему: «Особливості професійної діяльності юристів».

ДОДАТКИ

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ З ПРАВОЗНАВСТВА (ПРАКТИЧНИЙ КУРС) 9 КЛАС

(35 год.)

№ уроку	Зміст навчального матеріалу	К-сть год.	Дата	Примітки
Розділ 1. Правила і закони у суспільстві й твоєму житті				
1.	Мета, завдання, особливості курсу	1		
2.	Що таке правила та як вони виникають	1		
3.	Що таке право	1		
4.	Що таке закон	1		
5.	Правомірна поведінка та правопорушення	1		
6.	Юридична відповідальність	1		
7.	Що таке конституція	1		
8.	<i>Контрольна робота</i>	1		
Розділ 2. Ти — людина, значить, маєш права				
9.	Що таке права і свободи людини	1		
10-11	Що означає бути громадянином держави	2		
12.	Конституційні права і свободи людини і громадянина	1		
13.	Право на освіту в Україні	1		
14-15.	Як громадяни беруть участь у житті демократичної держави	2		
16.	<i>Контрольна робота</i>	1		
Розділ 3. Ти і цивільно-правові відносини				
17.	Що таке право власності. Цивільно-правові договори	1		
18.	Захист особистих немайнових та майнових прав	1		
19.	Як успадкувати майно	1		
20.	Споживачі та їхні права. Захист прав споживачів	1		
Розділ 4. Закони в житті твоєї сім'ї				
21.	Що таке сім'я і шлюб	1		
22.	Взаємні права та обов'язки батьків і дітей	1		
23.	Як держава захищає права дитини в сім'ї	1		
Розділ 5. Твої права у трудових відносинах				
24.	Право на працю в Україні	1		
25.	Трудовий договір	1		
26.	Як законодавство регулює працю неповнолітніх	1		
27.	<i>Контрольна робота</i>	1		

Розділ 6. Твої орієнтири в адміністративному та кримінальному праві

28.	Які правопорушення називають адміністративними	1		
29.	Що таке злочин. Ознаки, види та склад злочинів	1		
30.	Що таке кримінальна відповідальність і кримінальне покарання	1		
31.	Правоохоронні органи в Україні	1		
32.	Кримінальний процес та його учасники	1		

Розділ 7. Твоя подорож у світ юридичних професій

33.	Світ юридичних професій	1		
34.	<i>Контрольна робота</i>	1		
35.	Підсумковий урок	1		

ЛІТОПИС ЦІКАВИХ ПРАВОНАВЧИХ ДУМОК

- ✚ Знання права заслуговує найвищої шани. – *Ульпіан*.
- ✚ Свобода полягає в тому, щоб залежати лише від закону. – *Вольтер*.
- ✚ Право – це все те, що є істинне та справедливе. – *В. Гюго*.
- ✚ Право і справедливість полягають у тому, щоб кожний мав і робив своє так, аби ніхто не мав чужого і не позбавлявся свого. — *Конфуцій*
- ✚ Здається, люди більше гніваються, коли їхнім правам завдають легкої шкоди, аніж коли вони зовсім позбавлені їх внаслідок насилля. Перше називається бути обманутими, друге – поступитися сильнішому. — *Фукідід*
- ✚ Рівність здається справедливою, і так воно і є, лишень не для всіх, а для рівних; і нерівність також уявляється справедливою, і так воно насправді і є, але знову ж таки не для всіх, а лише для нерівних. — *Арістотель*
- ✚ Людина, владарюючи над іншими, втрачає власну свободу. — *Ф.Бекон*
- ✚ Щоб бути вільним, достатньо захотіти цього. — *Т.Пейн*
- ✚ Природні права – це ті, що належать людині в силу її існування. До них належить інтелектуальне право, або право вільно мислити, а також усі ті права особи діяти на користь собі і своєму щастю, які не утискають природних прав. — *Т.Пейн*
- ✚ Немає людини, яка б не любила свободу; але справедлива людина вимагає її для всіх, а несправедлива – лише для себе. — *Л.Берне*
- ✚ Порядний той, хто своє право вимірює своїм обов'язком. — *Г.Лакордер*
- ✚ Для мене не важливо, на чиєму боці сила; важливо те, на чиєму боці право. — *В.Гюго*
- ✚ Розуміння права розвиває усвідомлення обов'язку. Загальний закон – це свобода, яка закінчується там, де починається свобода іншого. — *В.Гюго*

- ✚ Особистості мало одних лише прав, їй потрібні достаток і виховання, щоб ними скористатися. — *О.Герцен*
- ✚ Головний і найбільш істотний зміст права складає свобода. — *Б.Кістяківський*
- ✚ Основу міцного правопорядку складає свобода особи та її недоторканність. — *Б.Кістяківський*
- ✚ Людина має відчуття обов'язку лише тоді, коли вона вільна. — *А.Бергсон*
- ✚ Люди ніколи не користуються свободою, яка у них є, але вимагають тої, якої у них немає: у них є свобода думки – вони вимагають свободи її виразу. — *С.К'єркегор*
- ✚ Люди ніколи не можуть бути вільними, якщо не виховані для свободи. І це не те виховання, яке може бути набуто в школі або почерпнуто з книжок, а те, яке є наслідком самодисципліни, самоповаги і самоуправління. — *Г.Бокаль*
- ✚ Щоразу, коли людина відстоює ідеал або своїм вчинком полегшує долю інших, або виступає проти несправедливості, вона породжує малесеньку хвилю надії, і, перетинаючись одна з одною, ці хвилюки, що надходять від мільйонів окремих центрів завзяття і хоробрості, зливаються у потік, що здатен змести найміцніші стіни гноблення і протидії. – *Р.Кеннеді*
- ✚ Свобода – це право на нерівність. — *М.Бердяєв*
- ✚ З-поміж основних свобод, яких домагаються люди, щоб зробити своє життя повноцінним і невимушеним, свобода від страху стоїть осторонь одночасно і як засіб, і як кінцева мета. Люди, що збираються будувати державу на міцних демократичних засадах, спершу повинні звільнити свій власний розум від байдужості та страху. — *Аун Сан Су Кі*
- ✚ Демократичні права, що закарбовані в законі, спираються на ідею особистості, якій притаманна людська гідність. — *Д.Ельштейн*
- ✚ Права людини в наш час не заслуговують на скільки-небудь серйозну увагу... Благоустрій суспільства – ось гідна мета і кінцевий критерій.

Слід збільшити до абсолюту моральне владарювання суспільства над кожним з його членів. Найбільш цілеспрямоване використання членів суспільства є право і обов'язок даного суспільства. — *Ф.Бредлі*

- ✚ Нерівність необхідна нам для перемоги над бідністю. — *Д.Кейт*
- ✚ Рівність можливостей означає рівні для всіх можливості стати нерівними. — *Р.Тонч*
- ✚ Свобода нічого не вартує, якщо вона не включає в себе свободу помилятися. — *М.Ганді*
- ✚ Свобода означає відповідальність, ось чому більшість людей боїться її. — *Дж.Б.Шоу*
- ✚ Найбільшою небезпекою для свободи є пасивність народу. — *Г.Брандейс*
- ✚ У той час, як примусове підкорення спільним конкретним цілям рівнозначне рабству, підкорення єдиним абстрактним правилам, яким важким не здавався б їх тягар, забезпечує простір для найширшої свободи та розмаїтості. — *Ф.Хайек*
- ✚ Де всі є рівними, там ніхто не є вільним. — *П.Буаст*
- ✚ Рівність – це визнання за всіма людьми однакових прав на користування природними благами, що походять від суспільного життя, однакових прав на повагу особистості особи. — *Л.Толстой*
- ✚ Без справедливості держава є нічим іншим, як лише бандою розбишак. — *Августин*
- ✚ Історія, загальнолюдський досвід державного правління засвідчують: держава, яка позбавляє людей власності, змушує їх працювати не на себе, а на державних правителів і чиновників. — *Дж.Локк*
- ✚ Будь-яка людина, наділена владою, схильна зловживати нею, і вона йде в цьому напрямку, доки не досягне встановленої для неї межі. — *Ш.Монтескьє*
- ✚ Неосвіченість реальним чином зміцнює диктатуру і послабляє демократію. — *Ф.Саргоса*

- ✚ Революція відбувається тільки через зловживання владою з боку держави. В цьому полягає перший пункт, який адресований правителям, уряду. Однак зловживання все-таки незрівнянно краще від революцій. В цьому полягає другий пункт, адресований народам. — *Ж. де Местр*
- ✚ Проблема демократії не в тому, чи потрібна людям свобода, а в тому, якою мірою вони здатні нею користуватися. — *А.Токвиль*
- ✚ Захист здібностей і дарувань – найперша турбота державного правління. — *Д.Медісон*
- ✚ У вільній країні багато нарікань і при невеликих стражданнях; у деспотичній державі мало скарг і при великих стражданнях. — *Л.Карно*
- ✚ Анархія завжди приводить до абсолютизму. — *Наполеон Бонапарт*
- ✚ У правовій державі владі поставлено певні межі, які вона не повинна і не може переступити. Відмежування влади в правовій державі створене визнанням за особою невід’ємних, непорушуваних, недоторканих, невідчужуваних прав. — *Б.Кістяківський*
- ✚ Гвинтівка породжує владу. — *Мао Цзе Дун*
- ✚ По суті ми не можемо мати миру або атмосфери, в якій мир буде наростати, якщо не визнаватимемо прав окремих людей і не погодимося, щоб це було основою, яка б була визнана цілим світом. — *Е.Рузвельт*
- ✚ Права та зусилля зрозуміти їхнє значення і функцію стали найважливішими темами головного діалогу двадцятого століття. — *Д.Донеллі*
- ✚ Суверенітет народу не безмежний: він обмежений тими рамками, які йому ставлять справедливість і права індивіда. — *Б.Констан*
- ✚ Влада – це плащ, який здається нам надто широким на чужих плечах і надто тісним на власних. — *П.Декурсель*
- ✚ Держава існує не для того, щоб перетворити життя на рай, а для того, щоб завадити йому остаточно перетворитися на пекло. — *В.Соловійов*

- ✚ Демократія – це не влада більшості, а захист меншості. — *А.Камю*
- ✚ Уряд – це керівництво народом в інтересах боса. — *О.Меллі*
- ✚ Коли народ темний, неосвічений, ним легко управляти. — *Шан Ян*
- ✚ Громадянське суспільство – це люди, які думають і діють незалежно від держави. — *Дж.Сорос*
- ✚ Я віддаю перевагу політичній системі, яка має у своїй основі громадянина з усіма фундаментальними громадянськими правами в їхньому універсальному застосуванні, а отже, у їхній принциповій рівності. — *В.Гавел*
- ✚ Демократія – це політична форма, яка дає можливість людині самій виробити свою свободу як відповідальність, виходячи з того, що існують речі, за які варто страждати. — *В.Гавел*
- ✚ Розподіл влад тому і є найважливішою частиною правової доктрини, що передбачає конституційний баланс для завжди незбалансованого самолюбства чиновників. — *П.Баренбойм*
- ✚ Народ повинен захищати закон як свій оплот, як свій оберігаючий мур. — *Геракліт*
- ✚ Юридично закони повинні співвідноситися зі станом людей, бо всіляке мірило повинно бути співмірним із тим, що належить вимірювати. Недосконалим істотам недопустимо давати ті ж самі закони, як і досконалим. І хоч закони покликані робити людей добродішними, але мета ця досягається не одразу, а поступово – в міру можливого. — *Фома Аквінський*
- ✚ Існує два способи впливу для досягнення мети: шлях закону і шлях насильства. Перший спосіб – спосіб людський, другий – спосіб диких звірів. Государі повинні вміти користуватися обома способами. — *Н.Макіавеллі*
- ✚ Сутність закону – людинолюбство. — *В.Шекспір*
- ✚ Закон можна вважати якісним у тому випадку, якщо смисл його є точним, якщо вимоги його справедливі, якщо він формує чесноти в громадян. — *Ф.Бекон*

- ✚ Закони – це немов павутина, в яку потрапляє дрібна мошка, але крізь яку прориваються шершні та оси. — *Дж.Свіфт*
- ✚ Дисципліна – це мистецтво викликати у солдатів страх перед офіцерами. — *К.Гельвецій*
- ✚ Чини так, аби максима твоєї поведінки могла б бути разом з тим і принципом всезагального закону. — *І.Кант*
- ✚ Для інших ми творимо правила, для себе – винятки. — *Ш.Лемель*
- ✚ Життя творить порядок, але порядок не творить життя. — *А. Де Сент-Екзюпері*
- ✚ Закон, який живе в нас, називається совістю. Совість є, власне, пристосування наших учинків до цього закону. – *І. Кант*
- ✚ Закон не тільки карає, але і попереджає. – *О. С. Пушкін*
- ✚ Загальне розповсюдження звичаю перетворює його в закон. – *М. Рафаель*
- ✚ Закон і справедливість – дві речі, які Бог з'єднав, а людина роз'єднала. – *К. Колтон*
- ✚ Мир, прогрес, права людини — ці три мети невід'ємно пов'язані, неможливо досягнути однієї з них, зневажаючи інші. – *П. Д. Сахаров*
- ✚ Ніколи не кажіть, що знаєте людину, якщо не ділили з нею спадок. – *Й. Лаватер*
- ✚ Щоб вона була ще гіршою, конституцію потрібно постійно поліпшувати. – *М. Шарган*
- ✚ Конституція держави повинна бути такою, щоб не порушувати конституцію громадянина. – *С. Єжі Лец*
- ✚ Щоб зробити з людей справжніх громадян, їм слід надавати можливість виявляти свої права громадян і виконувати обов'язки громадян. – *Аристотель*
- ✚ Суть демократії полягає в тому, щоб підкорятися не правителю, а закону. – *Солон*
- ✚ Демократія – це найгірша форма правління, за винятком усіх інших, які людство спробувало до цього часу – *В. Черчілль.*

ЦІКАВО ЗНАТИ...

- ✓ У Бірмі за володіння незареєстрованим комп'ютером можуть посадити на 15 років.
- ✓ В 1603 році в Японії за наказом імператора плавання стало обов'язковим шкільним предметом.
- ✓ У місті Сьена (Італія) жінкам по імені Марія (або Мері) заборонено займатися проституцією.
- ✓ У жінок у Франції не було права голосу на виборах до 1944 року.
- ✓ За конституцією президенти США приймають присягу рівно опівдні .
- ✓ Страта на електричному стільці відбувається в присутності 40 свідків.
- ✓ В Англії наїзд на собаку карається суворіше, ніж наїзд на людину.
- ✓ В американському штаті Юта заборонено лаятися в присутності небіжчика.
- ✓ Перші у світі страховки були введені в Ісландії в 1151 р. Страхувалися від чуми й від пожежі.
- ✓ Кожен житель американського штату Кентуккі зобов'язаний за законами штату приймати ванну хоча б раз на рік.
- ✓ В індійській державі муїсків біля дверей неплатників податків прив'язували ягуара, щоб ті не могли вийти з будинку, не сплативши грошей.
- ✓ Спеціальна постанова ЄЕС від 1 січня 1991 року пропонує вважати моркву ... фруктом (щоб з неї можна було варити конфітюр).
- ✓ У Вашингтоні не можна будувати будинки, які вище, ніж монумент Джорджа Вашингтона.

- ✓ В Англії до мера треба звертатися не інакше як “містер мер” навіть якщо мер – жінка.
- ✓ У Швейцарії немає орденів і медалей, щоб забезпечити рівність всіх громадян перед законом.
- ✓ Прізвища були введені в Туреччині тільки 1 січня 1935 року.
- ✓ В 1998 році в КНР щотижня в середньому 34 чоловік піддавалися страті за такі злочини, як перебування за кермом у нетверезому виді, шахрайство й злочинство.
- ✓ У Ріо-де-Жанейро з 10 вечора до 5 ранку водії автомобілів можуть їздити на червоне світло світлофора. Ця міра покликана зменшити ризик автомобільного пограбування.
- ✓ Королева – єдина людина в Англії, на машині якого не обов’язковий номерний знак.
- ✓ Італійські закони прирівнюють малювання крейдами на асфальті до жебракування.
- ✓ В 1629 році в Японії був виданий указ, що забороняє жінкам грати в театрі.
- ✓ У Португалії погана погода є поважною причиною неявки на роботу.
- ✓ Закони Замбії забороняють туристам фотографувати пігмеїв.
- ✓ У Великобританії немає конституції.

ВИСНОВКИ

У сучасній школі навчання і виховання здійснюється у процесі колективної діяльності учнів. Сенс роботи вчителя не в тому, щоб домінувати, а в тому, щоб спрямовувати і регулювати цю спільну діяльність. Розвиваючи і виховуючи особистість, велику увагу слід приділити вмінню дитини приймати самостійні рішення, комунікувати з однолітками, діяти в нестандартних ситуаціях, мислити креативно та швидко. Одним з методів розвитку та підготовки дитини є її участь у тренінгах.

На уроках-тренінгах відбувається співпраця – спільна діяльність для досягнення загальних цілей, коли учні починають розуміти: вони можуть досягти своїх особистих цілей тільки за умови, що їхні товариші з групи також досягнуть успіху. Успіх кожного - це успіх групи. Педагогу слід усвідомлювати, що змістом такого уроку є програмовий матеріал. Мета - реалізація навчальних цілей, загальний розвиток учня, надання кожному з них оптимальної можливості в особистісному становленні й розвитку, розширення можливостей самовизначення. Результат – створення дидактичних умов для ситуації успіху дитини у процесі навчальної діяльності, збагачення її мотиваційної, інтелектуальної та інших сфер. Отже, уроки-тренінги - така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть у процесі пізнання: або кожен учень має конкретне завдання, за виконання якого він повинен публічно відзвітуватися, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання. Уроки-тренінги забезпечують підвищення комунікативного аспекту навчання, абстрактне мислення, логічне мислення учнів. Процес закріплення, повторення, узагальнення знань стає більш творчим, обдуманим. Тому мова йде про оптимізацію навчання.

Проведення уроків у формі тренінгів можливе з багатьох навчальних предметів в тому числі з правознавства у 9 класі. Тренінги можуть використовуватися при вивченні нового матеріалу, при закріпленні знань.

Уроки-тренінги з правознавства (окрім загальних навичок, які розвиваються під час тренінгових занять) мають на меті:

- ✓ познайомити учнів з правом, його важливою роллю в житті суспільства, сприяти усвідомленню ними найбільш важливих понять і термінів юридичної науки;

- ✓ сприяти формуванню у дітей фундаментальних цінностей, таких як права та свободи людини і громадянина, демократія, активна громадянська позиція, що складають основу демократичної правової держави і громадянського суспільства в Україні;

- ✓ виробити в учнів уміння використовувати правові знання для реалізації і захисту своїх прав, свобод та законних інтересів, оцінювати і регулювати свої взаємини з іншими, здійснювати вибір моделі поведінки у повсякденних життєвих ситуаціях, орієнтуючись на норми права, що стосуються неповнолітніх, опрацьовувати окремі положення нормативно-правових актів;

- ✓ застосовувати на правовому матеріалі критичне мислення, аналіз, синтез, оцінку, рефлексію, уміння спілкуватись, дискутувати, розв'язувати проблеми, сформулювати навички правомірної поведінки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевз В., Главник О. Методика проведення тренінгів // http://www.c2n.info/registration/sections/page.php?page_id=29024&categ_id=11363
2. Бігма Н.М. Уроки-тренінги як засіб активізації навчальної діяльності учнів. – Д., 2013. – 36 с.
3. Демчинська М.В. – Тренінг як ефективний метод групової роботи на уроках правознавства. – Кам'янець-Подільський: Науково-методичний центр ЗОШ № 7, 2015. – 36 с.
4. Долбенко Т. Активізація пізнавальної діяльності підлітків: ігрові технології // Рідна школа. 2004 - №10. – С.76-78.
5. Історія та правознавство. – 2006. – № 4.
6. Історія та правознавство. – 2009. – № 16-18.
7. Історія та правознавство. – 2009. – № 34.
8. Історія та правознавство. – 2012. – № 31. – С. 27-28
9. Конституція України. – К., 1996. – 54 с.
- 10.Кравцова І.А. Ігрова діяльність учнів в процесі навчання та формування інноваційної особистості / Педагогіка вищої та середньої школи. – Кривий Ріг – 2007. – Вип.17.
- 11.Крамаренко С.Г., Кротенко В.М. Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості (методики дослідження креативності) – Д., 2010 р. – с.3-10
- 12.Лаврова Л.В., Маркарян В.М. Использование историй, легенд, метафор, на уроках-тренингах (методические рекомендации) – Д., 2006 г. – 52 с.
- 13.Наровлянський О.Д. Правознавство (практичний курс): підручник для 9 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Грамота, 2009.
- 14.Освітні технології. Навчально-методичний посібник / За заг.ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 348 с.
- 15.Особливості проведення тренінгових занять // http://novoukrainka-rmk.edukit.kr.ua/psihologichna_sluzhba/metodichni_rekomendacii_osoblivosti_pr

ovedennya treningovih zanyatj dlya praktichnih psihologiv socialnih pedagogiv klasnih kerivnikiv/.

16. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. – К.: Вид-во А.С.К., 2004.
17. Права людини і громадянина в афоризмах та прислів'ях: Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / Редкол.: П.М.Рабинович та ін. – К.: Атіка, 2001.- 112 с.
18. Савченко В.А. Тренінг – інтерактивний метод навчання (інструктивно-методичні матеріали щодо проведення тренінгів в навчально-виховному процесі) – Д., 2010 р. – 245 с.
19. Софій Н.З., Кузьменко В.У. Про сто і один метод активного навчання. – К.: Крок за кроком, 2004. – 128 с.
20. Сутковий В.Л., Філіпенко Т.М. Правознавство (практичний курс): підручник для 9 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Генеза, 2009. – 216 с.